

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

לפני הרכב כבוד השופטים:

חננאל שרעבי [אב"ד]

אספרנצה אלון

אריה נאמן

המערער בעמ"ש 51377-12-23 מ. ע

מ. ע

ע"י ב"כ עו"ד ויטולד איראני

נגד

המשיבים בעמ"ש 51377-12-23 מ. ע

1. עזבון המנוח מ. ע ז"ל
באמצעות יורשיו המשיבים 2 ו-3 :

2. ו. ע

ע"י ב"כ עו"ד אלפרד סאדר

3. עזבון המנוח ס. ע ז"ל
באמצעות יורשיו המשיבים :

3.1 ע. ע

3.2 ע. ע

3.3 נ. ח'

3.4 ר. ע

3.5 ב. ז

ע"י ב"כ עו"ד עימאד ח'מאיסי

המערערים בעמ"ש 53261-12-23 מ. ע

1. עזבון המנוח ס. ע
באמצעות יורשיו :

1.1 ע. ע

1.2 ע. ע

1.3 נ. ח'

1.4 ר. ע

1.5 ב. ז

ע"י ב"כ עו"ד עימאד ח'מאיסי

נגד

המשיבים בעמ"ש 53261-12-23 מ. ע

1. עזבון המנוח מ. ע ז"ל
באמצעות יורשיו המשיבים 2 ו-3 :

2. ו. ע

ע"י ב"כ עו"ד אלפרד סאדר

3. מ. ע

ע"י ב"כ עו"ד ויטולד איראני

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

פסק דין

השופט חננאל שרעבי, אב"ד:

1
2 .1. עסקינן בשני ערעורים מאוחדים על פסק דינו של בית משפט לענייני משפחה בחיפה (כב' השופטת ענבל קרן),
3 שניתן ביום 6.9.2023 בתיק ת"ע 16-08-26694 (להלן: "פסק הדין"), במסגרתו נדחתה בקשה לביטול צו קיום
4 צוואת המנוח מ. ע ז"ל (להלן: "המנוח") מיום 23.8.1981 (להלן: "הצוואה שבמחלוקת" או "הצוואה")
5 שניתן ביום 15.11.2009.

6

7

רקע בקצרה

8 .2. למנוח בעת פטירתו היו שלושה בנים:

9 ס. מ. ע (להלן: "ס'");

10 ו. מ. ע (להלן: "ו'");

11 מ. מ. ע (להלן: "מ'").

12 (להלן: "האחים").

13 ס' נפטר לאחר הגשת הסיכומים וטרם מתן פסק הדין, ובערעורים דנן יורשיו החוקיים הם בעלי הדין תחתיו
14 (עמ' 1 לפסק הדין שו' 24).

15 .3. המנוח הלך לעולמו ביום 0.0.1983, ובעת פטירתו היה ידוע לאחים (לגבי ו' אדייק יותר לגבי ידיעתו בהמשך),
16 על שתי צוואות שהותיר אחריו, מתאריכים: 23.5.1981 ו- 2.7.1981. בשתי צוואות אלה ציווה המנוח את
17 עזבונו לשלושת בניו דלעיל, הגם שלא בחלקים שווים, שכן בהן ציווה לוי חלק גדול יותר (להלן: "הצוואות").

18 .4. במצב דברים זה, ולמרות הצוואות ובניגוד להן, הגיעו כל ילדי המנוח (האחים ושתי אחיות) להסכמה ביניהם
19 על חלוקת עזבונו אביהם המנוח.

כך התבצע הדבר:

20
21 ביום 21.3.92 חתמו כל ילדי המנוח (האחים ושתי אחיותיהם) על מסמך הנושא כותרת "הצהרה", בו הם
22 מצהירים כי שתי הצוואות שהותיר אחריו המנוח בטלות ומבוטלות, וכי עזבונו המנוח יחולק בחלקים שווים
23 בין שלושת בניו. קרי – האחים.

24 בשנת 1995, הגיעו האחים, בעזרתו של עו"ד ויקטור מנסור, להסכם חלוקת עזבונו המנוח, שנחתם ביום
25 25.5.1995 (להלן: "הסכם החלוקה").

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 בשנת 1996 עתרו האחים לבית הדין הכנסייתי בבקשה למתן צו ירושה אחר עזבונו של המנוח, לפיו היורשים
2 על פי דין הינם האחים, בניו של המנוח (צורפו תצהירי הסתלקות מטעם האחיות). בבקשה צוין כי המנוח
3 לא הותיר אחריו צוואה. היינו האחים הסתירו מבית הדין את קיומן של הצוואות, ואף לא פעלו לאישור
4 הסכמותיהם נשוא הסכם חלוקה, לעניין חלוקת עזבונו המנוח, בפני בית הדין.
- 5 צו ירושה כאמור אחר עזבונו של המנוח ניתן על ידי בית הדין הכנסייתי ביום 22.11.1996 (להלן: "צו
6 הירושה").
- 7 לימים נתגלע סכסוך בין האחים בעניין חלוקת עזבונו המנוח.
- 8 במצב דברים זה, בשנת 2003 עתר ס' בתביעה לביהמ"ש לענייני משפחה לאכיפת הסכם החלוקה (תיק תמ"ש
9 11460/03).
- 10 מנגד, ביום 16.6.03 (לאחר הגשת התביעה לאכיפה על ידי ס') הגיש ו' לבית הדין הכנסייתי בקשה לביטול צו
11 הירושה, אליה צירף שלוש צוואות שערך המנוח קרי: צוואת מאי 81, צוואת יולי 81 וכן צוואה נוספת מיום
12 23.8.1981, היא הצוואה שבמחלוקת, במסגרתה ו' הזוכה היחיד במלוא עזבונו של המנוח, שכלל שטחי
13 מקרקעין רבים, מעל 100 דונם.
- 14 ודוק – ס' ומ' נחשפו רק אז לראשונה (שנת 2003) לצוואה שבמחלוקת, ובית הדין נחשף לראשונה לקיומן של
15 צוואות המנוח (כאמור, בבקשת צו הירושה נרשם כי המנוח לא הותיר אחריו צוואה).
- 16 ביום 21.4.09 מחק בית המשפט לענייני משפחה (תמ"ש 11460/03) את תביעת ס' לאכיפת הסכם החלוקה,
17 לאחר שנקבע כי פסק הדין הכנסייתי הינו חיוני לצורך הכרעה במחלוקת, ונדמה כי ס' (המבקש) איבד עניין
18 בתובענה.
- 19 ביום 9.7.09 ניתן פסק הדין של ביה"ד הכנסייתי המבטל את צו הירושה, לאחר שקבע, כי כל הצדדים נהגו
20 בחוסר תום לב, בהסתירם את צוואות המנוח.
- 21 ס' הגיש ערעור על פסק הדין הכנסייתי האמור ביום 19.8.2009, אך לא ידוע מה עלה בגורלו (המערערים
22 טוענים שעוד אין בו הכרעה ו-ו' טוען כי נדחה).
- 23 לאחר שבוטל צו הירושה על ידי בית הדין הכנסייתי, מיהר ו' להגיש ביום 17.9.09 לרשם לענייני ירושה,
24 בקשה למתן צו קיום צוואת המנוח מיום 23.8.1981 (הצוואה שבמחלוקת).
- 25 צו קיום צוואה ניתן ביום 15.11.09 (להלן: "צו קיום הצוואה").
- 26 ביום 7.4.10 הגיש ס' בקשה לביטול צו קיום הצוואה, שהועברה לבית המשפט במסגרת ת"ע 41536-05-10 –
27 אשר נמחקה מחמת חוסר מעש בהחלטה מיום 7.7.2013.
- 28 ביום 5.5.16 הוגשה בקשתו הנוספת של ס' לביטול צו קיום הצוואה – היא הבקשה נשוא ההליך קמא דנן.
- 29 ביום 3.10.2017 הודיע מ' כי הוא מצטרף לבקשה לביטול צו קיום הצוואה.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 בסופו של יום, בית משפט קמא דחה במסגרת פסק הדין את בקשת ס' לביטול צו קיום הצוואה. 12.

2 על פסק דין קמא ערערו ס' (וליתר דיוק עזבונו באמצעות יורשיו החוקיים) ומ'. 13.

3 ערעורו של מ' הינו – עמ"ש 51377-12-23 ;

4 ערעורו של ס' הינו – עמ"ש 53261-12-23 ;

5 שני הערעורים נדונו במאוחד, ואף הוגש כתב תשובה אחד לשני הערעורים על ידי ו', שהוא הדמות המרכזית
6 בשני הערעורים.

7

8 פסק הדין קמא

9 בפתח הכרעתו ציין בית משפט קמא, כי הגם ש"הצדדים טענו בהרחבה לעניין הסכם חלוקת העיזבון
10 שנחתם ביניהם: ס'-לנסיבות עריכתו, ההתנהלות שקדמה לו, התנהלות הצדדים לאחריו; וו' - לבטלותו.
11 ועם זאת, ההליך שבפני הינו הליך שעניינו ביטול צו קיום צוואה – ובכך יתמקד פס"ד זה" (סעיף 74 לפסק
12 הדין).

13 היינו בחינת הצוואה שבמחלוקת כשלעצמה מבחינת כשרותה או פסלותה, תוך התעלמות מהסכם החלוקה
14 והשלכותיו על יחסי הצדדים.

15 לשם כך פירט בית משפט קמא בפסק הדין את טענות הצדדים לענין כשרות/פסלות הצוואה, והכריע בהן.

16 דחיית טענת שיהוי – בפסק הדין (סעיפים 96-99) דחה בית משפט קמא את טענת ו' לשיהוי בהגשת הבקשה
17 לביטול דו קיום הצוואה.

18 בית משפט קמא דחה את טענת השיהוי שטענו למעשה שני הצדדים, האחד כלפי רעהו, כדלקמן:

19 "מכל האמור, ועל אף הקושי שבשיהוי הניכר בהגשת הבקשה - מצאתי כי יש לאפשר
20 דיון בה. סבורני, כי בעצם הגשת הבקשה למתן צו קיום צוואה לערכאה שונה מזו שנתנה
21 וביטלה את צו הירושה שניתן בעניינו של המנוח- לא הובאו בפני הרשם לענייני ירושה
22 עובדות חיוניות ובהן: קיומו של ערעור תלוי ועומד בעניין ביטול צו ירושה, הסכסוך בין
23 הצדדים, וטענות אודות חלוקת העיזבון לכאורה בפועל (טרם ניתן צו קיום ושלא בהתאם
24 להוראות הצוואה).

25 מקום בו לא הוכחה פגיעה מהותית במשיב/ים באם יבוטל הצו – מצאתי כי יש לדון
26 בטענות המבקש ס' בעניין הצוואה.

27 זאת ועוד, הטענות שהועלו על ידי ס' הינן מהותיות - טענות בדבר זיוף צוואה, צוואה
28 גוומה ונטילת חלק בעריכת הצוואה - ויש לבחון אותן לעומקן.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 משכך, מצאתי לדון בגופה של ההתנגדות, ולבחון טענות המבקש בדבר אמיתות הצוואה,
2 ורצון המנוח - לגופן" (סעיף 99 לפסק הדין).
- 3 דחיית טענת זיוף הצוואה שבמחלוקת – בפסק הדין (סעיף 107-100) בית משפט קמא דחה את טענת זיוף
4 הצוואה. היות שעל רכיב זה בפסק הדין לא משיגים המערערים, לא ארחיב בנדון.
- 5 דחיית טענת פסלות הצוואה שבמחלוקת מחמת פגמים צורניים – בפסק הדין (סעיפים 113-108) דחה בית
6 משפט קמא טענות לפסלות הצוואה מחמת פגמים צורניים כדלקמן:
7 א. עדי הקיום לא חתמו עליה באותו מועד;
8 ב. התאריך הרשום בצוואה אינו תאריך חתימתה, אלא תאריך עריכתה.
9 על כך ציין בית משפט קמא כדלקמן:
- 10 "... לאחר שעיינתי ובחנתי את חומר הראיות שהונח בפני מצאתי כי טענות ס', לעניין
11 קיומם של הפגמים כמפורט לעיל הינן בגדר השערות בלבד, אינן נתמכות בכל ראיה ו/או
12 בעדויות שנשמעו בפני, ואף לא מצאתי כי הינן בבחינת "מסקנה מתבקשת" מהעדויות
13 שנשמעו...
- 14 ...חתימת העדים לצוואה במועדים שונים – כמפורט לעיל, העד מתא הכחיש בביהמ"ש
15 את חתימתו על גבי צוואת אוגוסט 81, ועדותו לפיה בעת שחתם על הצוואה כבר התנוססה
16 עליה חתימת עד הקיום הנוסף, התייחסה לצוואת יולי 81, שכלל אינה נידונה בהליך זה.
17 למעשה, לא נשמעה כלל גרסתו של מר מתא באשר לנסיבות חתימת צוואת אוגוסט 81, כך
18 שלא ניתן להסיק כי העדים לצוואה זו חתמו בנפרד.
- 19 יוער כי כמפורט לעיל, בעדותו מיום 8.1.18 העיד מר מתא כי הצוואה/חלקה נכתבה
20 בנוכחותו ונחתמה, על ידינו' - קרי, משתמע מעדותו כי אף המנוח חתם באותו מעמד על
21 הצוואה, וגם מטעם זה תמוהה טענתו לפיה חתימתו של העד הנוסף כבר התנוססה על
22 הצוואה.
- 23 יתר על כן – גם אם היה ממש בטענת ס' בדבר פגם שנפל בחתימת מי מהעדים – הרי
24 שמדובר בפגם הניתן לקיום עפ"י סע' 25(א) לחוק הירושה. כבר נקבע בפסיקה, כי אין
25 מניעה כי העדים יחתמו במועדים שונים, ככל שהמנוח מצהיר בפני כל עד שזו צוואתו,
26 וככל שחתם על הצוואה מאשר חתימתו (ר' ע"א 70/88 פז נ' אלון, פ"ד מד (3) 32; ת"ע
27 (חי') 45948-12-17 י.א. נ' ר.א. [פורסם במאגר "נבו"] [18.10.20]).
- 28 בהינתן עדות מר מתא מיום 8.1.2018, כי שוכנע על ידי המנוח לחתום כעד על הצוואה, ואף
29 ידע על תוכנה, הרי לו אכן היה מוכח כי נפל פגם, ממילא לא היתה מניעה לתקנו.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 ...תאריך הצוואה – אין חולק כי צוואת אוגוסט 81 נושאת על גביה תאריך, ולכאורה בכך
2 קוימו רכיבי היסוד בצוואה, בהינתן כי הצוואה הינה בכתב והובאה בפני שני עדים (סע
3 25(ב) לחוק).
- 4 כב' הרשם הבכיר (בדימוס) מר ר' העיד כי רשם על גבי הצוואה את תאריך עריכתה והיא
5 נמסרה לו, אך לא ידע להעיד מתי נחתמה. בעדות זו בלבד, אין משום ראיה כי צוואת
6 אוגוסט 81 לא נחתמה בו ביום.
- 7 כאמור, העד מתא הכחיש כי חתם כעד קיום על צוואת אוגוסט 81 ולמעשה לא הציג גרסה
8 באשר לנסיבות חתימתה, ועד הקיום הנוסף הלך לעולמו.
- 9 ועוד - ע"פ הפסיקה הנוהגת בהתייחס לפגם בתאריך (לרבות חוסר בתאריך) הינו פגם
10 הניתן לריפוי בהתאם לסע' 25(א) לחוק הירושה [ראה ש. שוחט, מ. גולדברג, י. פלומין,
11 דיני ירושה ועזבון, מהדורה שישית, בעמ' 90], כך שגם אם היה מוכח - לא היתה מניעה
12 לתקנו.
- 13 ... על כן, לא מצאתי כי הוכח, כלל ועיקר, קיומו של פגם, שיש בו כדי להפוך את נטל
14 הראיה ולהעבירו לכתפי ו'.
- 15 והנטל להוכיח כי מצבו הרפואי/ קוגניטיבי של המנוח לא אפשר עריכת הצוואה ו/או כי
16 היה נתון להשפעה בלתי הוגנת ו/או כי ו' היה מעורב בעריכת הצוואה – מוטל על כתפי
17 ס'".
- 18 **דחיית טענה בדבר פגם בכשרות המנוח לצוות** – בפסק הדין (סעיפים 114-120) דחה בית משפט קמא את
19 הטענה כי בעת החתימה על הצוואה שבמחלוקת לא היה המנוח כשיר לחתום על צוואה.
20 בית משפט קמא נתן דעתו, כי דעתו של המצווה חייבת להיות צלולה ובלתי משובשת בשלושה: מודעות
21 המצווה לעובדה שהוא עורך צוואה, להיקף רכושו ויורשיו ולתוצאות הצוואה על היורשים.
22 בית משפט קמא גם ציין כי מידת ההוכחה הנדרשת כדי לקבוע כי המגבלה ממנה סובל המנוח הינה כזו אשר
23 עלולה לשלול את כשרותו לצוות, אינה עניין של מה בכך, ואין די בהעלאת ספקות גרידא.
24 כן הדגיש בית משפט קמא כי מצבו הקוגניטיבי של המצווה בעת החתימה על הצוואה הינו עניין שברפואה,
25 ועל מנת להוכיח עניין שברפואה יש להביא עדות רפואית או עדות אחרת.
26 במקרה דנן, ולמרות שניתן צו לבקשת ס' לקבלת תיקו הרפואי של המנוח, לא הוגשו כל מסמכים על ידי ס'
27 המלמדים על פגם בכשרותו של המנוח בעת חתימת הצוואה שבמחלוקת, ואף לא הוגשה על ידי ס' כל בקשה
28 למינוי מומחה רפואי לבחינת כשרותו של המנוח בעת החתימה על הצוואה שבמחלוקת.
29 מעבר לכך מעדויות שנשמעו בפניו, לרבות עדותו של הרשם הבכיר בדימוס ר' (להלן: "ר'"), שערך הצוואה
30 השלישית לאחר שיחה עם המנוח, לא נראה כי נפל פגם בכשרותו של המנוח, ולא נמצא ביסוס לכך.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

19. דחיית טענה בדבר נטילת ו' חלק בעריכת הצוואה שבמחלוקת – בפסק הדין (סעיפים 121-130) דחה בית משפט קמא טענה בדבר בטלות הצוואה שבמחלוקת עקב מעורבותו של ו' בעריכתה, כהוראת סעיף 35 לחוק הירושה.
- בנדון הדגיש בית משפט כי העד המרכזי לבחינת מעורבותו של ו' אם לאו בעריכת הצוואה שבמחלוקת, הוא ר'.
לכן בית משפט קמא בחן את עדותו של ר' בהתייחס לעריכת שלוש צוואות המנוח, שאת כולן הוא ערך, כדלקמן;
- באשר לצוואה הראשונה מחודש מאי 1981 ציין ר' כי:
- ו' הגיע אליו פיזית למקום עבודתו – שכן לדבריו, הן לו והן למנוח לא היה מכשיר טלפון באותה תקופה (תחילת שנות ה-80) – וביקש ממנו לגשת לאביו (המנוח) על מנת לערוך עבורו צוואה.
ואולם, ע"פ עדותו, ו' לא מסר לו פרטים כלשהם לגבי הצוואה, אלא הוא ניגש לביתו של המנוח, והמנוח הוא שמסר לו את פרטי הצוואה; או אז ערך את הצוואה בביתו/מקום עבודתו, ושב לבית המנוח על מנת להחתימו על הצוואה.
- לטענתו, הוא רשם את שמות העדים על צוואת מאי '81 (להבדיל מצוואות יולי ו-אוגוסט '81), שכן נכח במעמד חתימתה ע"י המנוח ואף חתם עליה בעצמו. כן העיד, כי אינו זוכר האם ו' היה במקום, ואולם לדבריו הוא לא התערב בעריכת הצוואה ו/או בחתימתה.
לגבי התרשמותו מהמנוח, העיד, כי התרשם שהמנוח הבין הצוואה ושלם עימה.
- כשנשאל ר' מדוע אם כן ביקש המנוח כעבור חודש לשנות את הצוואה, ולעשות צוואה חדשה (הצוואה השנייה מיום 2.7.1981, בה גם ניתן לוי יותר משני אחיו), השיב: "אני לא יודע מה גרם לכך. אבל הוא ביקש לשנות. הוא ביקש להוסיף עוד הטבות ל-ו'. בגלל שהוא הרגיש שהוא מחויב ל-ו' עוד הרבה" (ציטוט רחב יותר מעדותו של העד ר' מופיע בסעיף 123 לפסק הדין).
- באשר לצוואה השנייה מחודש יולי 1981 ציין ר' כי:
- רשם על צוואת יולי 81 בכתב ידו את התאריך בה ערך את הצוואה, ואולם שמות העדים לא נרשמו בצוואה על ידו.
- באשר לצוואה השלישית מחודש אוגוסט 1981 (הצוואה שבמחלוקת) ציין ר' כי:
- קיבל את תוכנה מהמנוח בביתו וכן אישר כי הצוואה נרשמה על ידו, למעט שמות העדים ומספרי תעודות הזהות שלהם. לדבריו, כתב את התאריך ככל הנראה משום שנמסר לו כי היא עומדת להיחתם באותו יום, ואולם לא הוסיף את שמות העדים כי לא ידע מי העדים.
כן אישר העד ר' כי כתב את תאריך העריכה ואת תאריך החתימה, ולא זכר לומר מדוע לא שימש כעד לצוואה.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 לשאלה כיצד קיבל את פרטי גוש וחלקה המפורטים בצוואה, השיב כי להערכתו הפרטים התקבלו מחתנו של
2 המנוח (ס') שעבד במועצה המקומית, והבהיר כי לא נדרש לסיוע בעניין זה מו'.
3 כן אישר, כי ככל הנראה מסר את נוסחי צוואות יולי 81' ואוגוסט 81' (הצוואה שבמחלוקת) למנוח, באמצעות
4 ו'.
5 במצב דברים זה, בית משפט קמא לא מצא לקבל את טענת ס', בדבר מעורבות אקטיבית של ו' בעריכת
6 הצוואה.
7 בית משפט קמא התרשם מעדותו של ר', כי מעורבות ו', אם בכלל, היתה מצומצמת מאד, וטכנית לחלוטין.
8 הדגיש בית משפט קמא, כי מעדותו של ר' עולה, כי ו' לא היה מעורב בניסוח הצוואה ו/או העברת רצונו של
9 המנוח – ואלו נערכו על סמך שיחה פנים אל פנים של ר' עם המנוח.
10 בית המשפט קמא גם ציין כי ו' אף לא היה מעורב באיסוף המידע המפורט בצוואה.
11 אף בזהותם של עדי הקיום לצוואה לא מצא בית משפט קמא משום מעורבות של ו', נוכח עדותו של מר מתא
12 (עד קיום) ממנה עולה כי היה כבן בית בביתו של המנוח.
13 באשר לעד הקיום השני, מר ו. ע ז"ל, שנפטר, ו' התייחס אליו כאל 'סנדק', כינוי שיש בו להעיד גם על קשר
14 קרוב בין מר ע. ז"ל לבין המנוח עצמו.
15 כן ציין בית משפט קמא, כי לא ניתן לקבוע בוודאות כי ו' אכן נכח בפועל במעמד החתימה על הצוואות.
16 הוסיף בית משפט קמא, כי ייתכן, שמוטב היה שו' לא ישמש כשליח לצורך העברת צוואות יולי ו- אוגוסט
17 81 למנוח. ברם, בהינתן הנסיבות האובייקטיביות באותה עת – היעדר משרד, היעדר אמצעי תקשורת, עריכת
18 צוואות בכתב יד והעתקים באמצעות נייר קופי – אין לראות בעובדה זו בלבד משום מעורבות נהנה בצוואה.
19 בנדון ציין בית המשפט קמא, כי גם אם ו' אכן קיבל לידיו את נוסח הצוואות מר', הרי שלא נטען כי בוצע על
20 גבי הנוסח שינוי כלשהו.
21 באשר לנוכחות ו' במעמד חתימת הצוואות – הרי שר' לא זכר לומר אם אמנם ו' היה נוכח, ובית המשפט לא
22 ראה לייחס משקל לעדותו של מר מתא (אחד מעדי הקיום) בכל הנוגע לנסיבות חתימת הצוואות.
23 במצב דברים זה, כך קבע בית משפט קמא, טענות ס' לגבי מועד חתימת הצוואות – לא הוכחו.

24 בית משפט קמא הוסיף וציין (בסעיף 127 לפסק הדין), כי:

25 **"... אף אם נכונה טענת ס', כי ו' החזיק פיזית בצוואות במהלך כל השנים והסתיר אותן**
26 **מאחיו, אין בכך כדי לסייע לטענתו אודות מעורבותו בהן, מקום בו אין חולק כי ו' הסכים**
27 **בתחילה לחלק את עזבון המנוח עם אחיו".**

28 לאור כל זאת, דחה בית משפט קמא את הטענה, בדבר מעורבותו של ו' בעריכת הצוואה שבמחלוקת.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

20. דחיית הטענה כי ר' לא קיים חובתו כעורך הצוואה שבמחלוקת, לברר ולחקור אחר רצונו האמיתי של המנוח
– בפסק הדין (סעיף 129-130) נדחתה טענה כנ"ל של ס', הגם שבצוואה שבמחלוקת נישל המנוח את שני בניו
האחרים, וציווה את כל עזבונו לוי.

בנדון ציין בית משפט קמא כך:

"נדמה כי הבסיס עליו נסמך ס' בטענה זו הינו טענתו שנדחתה לעיל להיעדר היגיון/
סבירות בצוואה...

אכן על עורך הצוואה לברר את רצון המנוח המצווה בפניו אולם הינו מנוע מהתערבות ברצון
המנוח. כאמור לעיל, ביהמ"ש יכבד רצון המצווה אף אם אין הסבר רציונלי בצידו, ככל
ואכן היה זה רצונו (עפ"י הקריטריונים שנקבעו בדין).

במקרה דנן, רצון המנוח נמסר לכב' הרשם הבכיר (בדימוס) מר ר' (בהיותו עו"ד) ישירות
מפי המנוח, עמו נפגש ושוחח טרם שינה כל אחת מהצוואות ויותר – והוא אף שב והעיד
כי רצון המנוח, אשר עמד בבסיס הוראות הצוואה/ות היה מתוך מטרה להיטיב עם הבן (ו'
– ח"ש) אשר טיפל בו במסירות שנים רבות...

... יצויין, כי בכל אחת מהצוואות שנערכו ע"י כב' הרשם הבכיר (בדימוס) מר ר' - בחר
המנוח שלא לחלק את עזבונו שווה בשווה בין בניו.

למעשה, כבר בצוואת מאי 81 ציווה המנוח נתח גדול יותר מעזבונו לוי.

ההבדל בין צוואת מאי 81 לצוואת יולי 81 הינו מינורי יחסית, וודאי לא כזה שיש בו כדי
להדליק, כשלעצמו, 'נורה אדומה' כטענת ס'.

אף אם לא ניתן להצביע על שינוי דראסטי שחל באותה עת, בין צוואת מאי 81 לבין צוואת
אוגוסט 81 – לא הובאה כל ראיה, כי לא היה זה רצונו של המנוח ו/או כי הופעלה עליו
השפעה בלתי הוגנת.

סבורני, כי בנסיבות, ובהינתן כי ע"פ עדותו של כב' הרשם הבכיר (בדימוס) מר ר' שלא
נסתרה, נפגש בכל פעם מחדש עם המנוח כדי לשמוע מפיו רצונו - יצא ידי חובתו לברר
את רצונו של המנוח, ולא נפל פגם בהתנהלותו".

21. דחיית טענת השפעה בלתי הוגנת מצד ו' על המנוח בהתייחס לצוואה שבמחלוקת – בפסק הדין (סעיפים
131-135) דחה בית משפט קמא את הטענה, כי ו' השפיע השפעה בלתי הוגנת על המנוח בכל הקשור לצוואה
שבמחלוקת, שאמורה להוביל לבטלות הצוואה מכח סעיף 30(א) לחוק הירושה.

בנדון בחן בית משפט קמא את טענת ההשפעה הבלתי הוגנת לפי מבחני הלכת מרום (דנ"א מרום נ' היועמ"ש
פד"י נב(2), 813), ומצא כדלקמן:

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 "מבחן העצמאות - מטענות הצדדים כולם ומהעדויות שנשמעו עלה כי המנוח היה במצב
2 גופני ירוד משך שנים - הגם כי לא הובהר בדיוק מאילו מחלות סבל ו/או מה הביא למצבו
3 זה. המנוח לא התנהל באופן עצמאי, היה זקוק לעזרה בביצוע פעולות יומיומיות כגון -
4 גילוח, מקלחת, הליכה לשירותים, לבוש...
5 העדים כולם העידו, כי ו', אשר התגורר באותו בניין מגורים טיפל במנוח במסירות ודאג
6 לכל צרכיו ומחסורו, ואף לא עבד תקופה מסוימת בשל כך.
7 ס' ומ' אף תיארו את ו' כמי ששרת את המנוח...
8 סיועו של ס' למנוח הצטמצם לכדי הסעת המנוח, שכן לו' לא היה רכב.
9 מבחן התלות והסיוע - הגם כי אין חולק באשר לתלותו הפיזית של המנוח בו', אין בכך
10 בלבד כדי ללמוד על יחסים החורגים מיחסי קרבה, אמון ודאגה הנהוגים בין אב לבנו על
11 אחת כמה וכמה נוכח טיפולו בו ו/או על קיומה של השפעה בלתי הוגנת שהופעלה על
12 המנוח.
13 ס' עצמו טען, כי טיפול ו' במנוח היה בשנה ומחצה טרם פטירתו (קרי החל מ1982) וכי
14 קודם לכן היה בסדר... - הצוואות כאמור נערכו במחצית 1981.
15 לא הובהר, האם המנוח נדרש לסיוע בפעולות שאינן פעולות פיזיות/יומיות - כך לדוגמא,
16 האם היה מסוגל לנהל רכושו ו/או אדמותיו? האם נדרש לסיוע בניהול חשבונו ו/או כספיו?
17 כאמור לעיל, כב' הרשם הבכיר (בדימוס) מר ר' העיד, כי המנוח הוא שהביע בפניו את
18 רצונותיו בכל הנוגע לצוואתו, שלוש פעמים.
19 כאמור, אף מעדותם של יתר העדים עולה כי התרשמו בדבר היות המנוח כשיר, ויודע
20 רצונותיו. מר מתא אף העיד כי המנוח נדרש לשכנע אותו על מנת שיחתום כעד קיום
21 לצוואה.
22 קשרי המצווה עם אחרים - לא הוכח כי המנוח נותק מקשר/מפגש עם אנשים אחרים.
23 בני המשפחה כולם - המנוח, ו- 3 ילדיו (הצדדים כאן) ובני משפחותיהם - התגוררו כולם
24 באותו בניין מגורים (בדירות נפרדות).
25 לא מצאתי, כי נמנע ממי מהם ליצור קשר עם המנוח -נהפוך הוא, ס' ומ' העידו כי היו
26 מגיעים לבקרו, ואף הנכדים העידו כי ביקרו אותו. יתרה מכך, ס' שב וטען, ... לקיומו של
27 קשר קרוב בינו ובין המנוח.
28 ר' גם עדות העד ר. ד. ע, אשר העיד כי ביקר אצל המנוח בתדירות גבוהה... וכך גם עדות
29 העד מר מתא, שהעיד בדומה וכן כי המנוח היה נוהג לנגן בעוד ולשיר...

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 נסיבות עריכת הצוואה - כמפורט לעיל, לא הוכח כי לו' מעורבות כלשהי בעריכת הצוואה".

2 במצב דברים זה ציין בית המשפט קמא כי :

3 "...מהאמור לעיל עולה, כי ס' לא הרים את הנטל המוטל עליו להוכיח טענותיו לעניין
4 השפעה בלתי הוגנת, ולא הוכיח התקיימות התנאים לקביעת קיומה של השפעה בלתי
5 הוגנת על המנוח..."

6 לנוכח כל זאת דחה בית משפט קמא את בקשתו של ס' להורות על ביטול צו קיום הצוואה, תוך שהוסיף
7 כדלקמן :

8 "... נדמה, כי חטאם הקדמון של הצדדים, היה הצהרתם הכוזבת בפני בית הדין הכנסייתי
9 לפיה המנוח לא הותיר אחריו צוואה – תחת שיודיעו על קיומה של צוואה, יודיעו על
10 ההסכמות אליהן הגיעו ויפעלו ליתן תוקף להסכמות אלו.
11 לכאורה בהליך זה מבקשים הצדדים מביהמ"ש כי 'יתקן' בדיעבד את הפגמים שנפלו
12 בהתנהלותם במשך 4 עשורים, ויירפא את מחדליהם (בלשון המעטה)" (ציטוט מסעיף
13 137 לפסק הדין).

14 בית משפט קמא גם היה מודע לבעייתיות שבהותרת צו קיום הצוואה על כנו, לנוכח הסכם החלוקה ופעולת
15 הצדדים על פיו לאורך השנים, וציין כדלקמן :

16 "... הגם כי אין המדובר בהליך שנועד לברור היקף עזבונו של המנוח, והגם כי פסק די
17 שלעיל מבוסס על אדני החוק והפסיקה ותוצאתו בעינה עומדת - אין חולק באשר להסכמת
18 הצדדים בכתב על חלוקת עזבונו של המנוח, על אף הוראות הצוואה/ות שהותיר אחריו
19 המנוח..."

20 "...לא נעלם מעיני כי תוצאת הכרעתי בהליך זה, ולפיה צו קיום הצוואה נותר בעינו - יוצרת
21 קושי פרקטי של ממש, נוכח הטענות לשימוש בפועל של כל אחד מהאחים בחלקות
22 שהועברו לחזקתו/שליטתו [ובין היתר- עיבוד חלקות, מכירת חלקו לצ"ג על יסוד רישום
23 צו הירושה בפנקסים, הסדרת חלקות, ובניית ס' את ביתו על גבי אחת החלקות בהסכמת
24 האחים].

25 "... ועל אף כל האמור, לא ניתן לברר במסגרת הליך זה, כאמור, טענות הצדדים לגבי תוקפן
26 של ההסכמות אליהן הגיעו, בטלותן ו/או אכיפתן, ובהיעדר תובענה נפרדת לעניין זה"
27 (ציטוט מסעיפים 138-140 לפסק הדין).

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

טענותיו של מ' בערעורו (עמ"ש 51377-12-23)

24. ויתור, השתק, מניעות, שיהוי וחוסר תום לב:

טעה בית משפט קמא כשקבע שלא ניתן לברר במסגרת ההלך קמא את טענות הצדדים ביחס לתוקפו של הסכם החלוקה, בהעדר תביעה נפרדת בענין זה. זאת למרות קביעתו (בסעיף 138 לפסק הדין) כי אין חולק שהצדדים הגיעו לידי הסכם חלוקה למרות הוראות הצוואה.

בנדון טעותו של בית משפט בכך, שהכרעה בדבר תוקפו של הסכם החלוקה היא במהותה הכרעה בדבר זהות יורשי המנוח (להבדיל ממחלוקת בדבר היקף העזבון).

בנדון היה על בית משפט לבטל את צו קיום הצוואה, ואף לקבוע כי לא היה מקום ליתן צו קיום צוואה מלכתחילה, בשל הנימוקים הבאים, בהם נמנע מלדון ולהכריע:

א. הצדדים כרתו בניהם הסכם (הסכם החלוקה) ואותו עליהם לקיים. הסכם החלוקה לא בוטל מעולם ובית המשפט אף אישר את תוקפו בסעיף 138 לפסק הדין.

ב. בעקבות הסכם החלוקה ניתן צו ירושה מוסכם, המהווה אקט מנהלי שנועד לביצוע ויישום הסכם החלוקה. אמנם צו הירושה בוטל על ידי בית הדין הכנסייתי, אך על החלטה זאת תלוי ועומד ערעור שהוגש לבית הדין לערעורים. אפילו נאמר כי צו הירושה בוטל הסכם החלוקה לא בוטל, ועומד בתוקפו, ועל הצדדים לקיימו.

ג. השתק שיפוטי – בעל דין אינו יכול להגיש הליכים סותרים או לטעון טענות הפוכות בהליכים שונים. משהגיעו האחים להסכם לחלוקה ועתרו במשותף למתן צו ירושה, מנוע ו' מלהתכחש לכך ולפעול בניגוד לזה.

ד. חוסר תום לב – מכח עקרון תום הלב החולש על כל פעולה משפטית מכוח סעיפים 39 ו-61(ב) לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973, מנוע ו' מלהגיש בקשה לקיום הצוואה שבמחלוקת, שכן בפעולתו זאת יש משום חוסר תום לב.

ה. שינוי לרעה במצב הצדדים וצדדי ג' – הצדדים שינו את מצבם לרעה בהסתמך על הסכם החלוקה וצו הירושה, וכך גם שונה לרעה מצבם של צדדי ג', שרכשו מהצדדים זכויות במקרקעין אותם קיבלו על פי הסכם החלוקה. בית משפט קמא אמנם התייחס לכך בפסק הדין (סעיף 139) אך לא נתן לכך את המשמעות המשפטית הנכונה. היינו: ביטול צו קיום הצוואה.

ו. תאונה משפטית – ו' בהתנהגותו גרם ל"תאונה משפטית" בגינה ניזוקו שני האחים האחרים וצדדי ג'. משכך עליו לשאת בתוצאות תאונה משפטית זאת.

ז. היקש – כפי שלעיתים אין צודק להורות על אכיפת הסכם [סעיף 3(4) לחוק החוזים (תרופות בשל הפרת הסכם), תשל"א-1970], לא היה צודק בנסיבות דגן להורות על הוצאת צו קיום הצוואה שבמחלוקת, ויש לבטלו.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 ח. שיהוי ונזק ראייתי – התקיימו בנדון התנאים לקיומו של שיהוי, שאף הוביל לנזק ראייתי לשני
2 האחים, מ' וס'.

3 ט. העדר סמכות הרשם לענייני ירושה לדון בבקשה לצו קיום צוואה, שכן הצדדים הסמיכו את בית
4 הדין הכנסייתי לדון בירושת המנוח.

5 **הצוואה שבמחלוקת ומעמד החתימה :** .25

6 הנסיבות הקשורות למעמד חתימת הצוואה שבמחלוקת נותרו בגדר תעלומה, הגם שמדובר במעמד חשוב
7 בהליך עשיית הצוואה.

8 כל שידוע על הצוואה שבמחלוקת, שהכין אותה ר', לאחר שיחה עם המנוח. על הצוואה רשם ר' את תאריך
9 עריכתה, להבדיל מועד חתימתה, ואף לא רשם בה את שמות עדי הקיום. את הצוואה הגולמית הזאת מסר
10 לו.

11 מכאן ואילך לא ידוע לאשורו על אשר אירע, לרבות בנוגע למעמד החתימה. לא ידוע מה עשה ו' עם עותקי
12 הצוואה. למי מסרם ומתי. מי קבע מי יהיו עדי הקיום. מי הזמין את עדי הקיום. באיזה מועדים הגיע כל
13 אחד מהעדים לחתימה. מתי חתם המנוח על הצוואה, האם העדים היו נוכחים במועד החתימה של המנוח
14 על הצוואה. מה הדברים שנאמרו במעמד החתימה על ידי כל אחד מן המעורבים. האם המנוח קרא הצוואה
15 לפני החתימה או שהוקראה לו. היכן היה ו' במעמד החתימה, כיצד התנהג – ועוד.

16 ידוע כי ו' קיבל את הצוואה "הגולמית" מידיו של ר', עם תאריך עריכתה וללא שמות הצדדים. ו' הוא שדאג
17 "לכל היתר". קרי – ארגן את מעמד החתימה, את זהות העדים ואף נכח במעמד החתימה בבית המנוח, שזה
18 גם ביתו. לשון אחרת, ו' היה מעורב או לקח חלק בעריכת הצוואה שבמחלוקת.

19 כל אלה היו צריכים להביא את בית משפט קמא לביטול צו קיום הצוואה, ולמצער להעביר הנטל להוכחת
20 כשרות הצוואה על ו'.

21 **פגמים בצוואה – מהותיים וצורניים :** .26

22 טעה בית המשפט בקביעתו (בסעיף 110 לפסק הדין) כי הטענות בענין פגמים בצוואה שבמחלוקת הינן בגדר
23 "השערות בלבד", שאינן נתמכות בראיה כלשהי; ואף אינן בגדר מסקנה המתבקשת מהעדויות שנשמעו.

24 זאת כשבפועל נראה כי בצוואה השלישית נפלו פגמים רבים מהותיים וצורניים, כדלקמן :

25 א. הבאת הצוואה בפני עדי הקיום, ומועד חתימתם – טעה בית משפט קמא כשקבע שלא הוכח קיומו
26 של פגם מהותי באי הבאת הצוואה על ידי המנוח בפני שני עדים. זאת כיוון שהוכח, שעדי הקיום לא
27 נפגשו בעת חתימת הצוואה על ידי המנוח. למצער לא הוכח כי עדי הקיום חתמו על הצוואה באותו
28 מעמד, וכלל לא ברור בפני מי מעדי הקיום חתם המנוח, ומה הצהיר בפני כל אחד מהם.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 בנדון טעה בית המשפט כשקבע (סעיף 112 לפסק הדין) כי הצוואה הובאה בפני שני עדים, מבלי
2 שהונחה בפניו ראיה על כך. בית המשפט קבע זאת כהנחה מבלי לבדוק אם הוכחה. הבאת הצוואה
3 בפני שני עדי קיום הוא תנאי מהותי בהעדרו אין אפשרות לקיום הצוואה (סעיף 25(ב)(2) לחוק
4 הירושה). מרכיב זה אינו ניתן לריפוי על ידי סעיף 25 לחוק הירושה.
- 5 אפילו נאמר כי עסקינן בפגם צורני בלבד (להבדיל ממהותי), הנטל הראייתי בנדון צריך היה להיות
6 מועבר לוי, והוא לא עמד בו.
- 7 **ב. עדי הקיום לא הצהירו שהמנוח הצהיר בפניהם שזאת צוואתו** – כך עולה מעיון בצוואה שבמחלוקת
8 (ראו הצהרת העדים בפסקה האחרונה לצוואה שבמחלוקת), בניגוד לנדרש בסעיף 20 לחוק הירושה.
9 משכך, טעה בית משפט קמא, כשלא התייחס לפגם זה כפגם מהותי, ולמצער כפגם צורני.
- 10 אפילו נכונה בנדון קביעת בית משפט קמא בפסק דינו (סעיף 111), כי עדים לצוואה יכולים לחתום
11 במועדים שונים, ובתנאי כי המנוח הצהיר בפני כל עד כי זאת צוואתו, וככל שחתם מאשר חתימתו,
12 במקרה דנן זה לא מועיל. שכן ברור כי המנוח לא חתם לפחות בפני אחד מעדי הקיום, שכן על
13 הצוואה קיימת רק חתימה אחת של המנוח. בנדון עד הקיום מתא העיד שעד הקיום האחר (עראף
14 ז"ל) לא היה נוכח במעמד החתימה.
- 15 במצב דברים זה אפילו עסקינן פגם צורני, לא הוכח על ידי וי, שנטל הראיה צריך לעבור אליו, כי
16 "נרפא" בדרך כשלהי.
- 17 **ג. תאריך החתימה על הצוואה שבמחלוקת** – טעה בית המשפט כשקבע (סעיף 112 לפסק הדין) שלא
18 הוכח קיומו של פגם בקשר לחתימת הצוואה שבמחלוקת.
- 19 בנדון טעה בית המשפט כשקבע כי אמנם נרשם על הצוואה תאריך עריכתה, אך אין בכך הוכחה כי
20 לא נחתמה באותו יום.
- 21 זאת השערה בלבד של בית המשפט, שלא הובאו לגביה ראיות. לכן גם לא מדובר במסקנה מתבקשת.
22 באמצעות העד ר' הוכח, כי הוא רשם על הצוואה את תאריך עריכתה בלבד. מכאן כי אין תאריך
23 נוסף המלמד על תאריך חתימת הצוואה, ועסקינן בפגם צורני בצוואה (סעיף 20 לחוק הירושה).
- 24 התאריך בו חתם כל אחד מהחותמים על הצוואה (המנוח שני עדי הקיום) נותר בתעלומה עד כה. וי
25 לא הביא כל ראיה לנדון, ואליו צריך היה לעבור נטל הראיה בנדון.
- 26 בנדון גם טעה בית המשפט, כשקבע (סעיף 112 לפסק הדין, פסקה שניה) כי מ' וס' לא הוכיחו פגם
27 בקשר למועד החתימה, משום שעד הקיום מתא לא הציג גרסה בקשר למועד החתימה, ועד קיום
28 נוסף הלך לעולמו.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 בנדון בית משפט קמא הפך היוצרות. עדי הקיום הם עדי המבקש את צו הקיום. מעבר לכך – בהינתן
2 פגם צורני בנדון בצוואה, נטל הראיה צריך לעבור לכתפיו של מבקש הקיום (ו'), להוכיח ריפוי הפגם.
3 **נטל ההוכחה ונטל הבאת הראיות** – בית משפט קמא טעה בעניין נטלי ההוכחה והבאת הראיות. .27
- 4 טעותו העיקרית של בית משפט קמא באה לידי ביטוי בכך שסבר כי מ' וס' אמורים להוכיח את שאירע במעמד
5 חתימת הצוואה שבמחלוקת, מעמד בו לא נכחו כלל.
6 בנדון די היה למ' וס' אם היו מטילים ספק באותנטיות הצוואה, שאינה משקפת את רצון המנוח, בכשרות
7 המנוח וגמירת דעתו ועוד. אז נטל השכנוע היה צריך לעבור לכתפיו ו', ועסקינן בנטל ראיתי הגבוה ממאזני
8 ההסתברות (סעיף 25 לחוק הירושה).
9 במקרה דנן, שהינו מקרה קיצוני בנסיבותיו (בכל הקשור לתעלומת נסיבות עריכת וחתימת הצוואה
10 שבמחלוקת, נסיבות מציאתה בשלב כה מאוחר, ולרבות אי סבירותה ואי הוכחת סיבה לעריכתה), נטל
11 הראיה והשכנוע צריך היה להיות מוטל לכל אורך הדרך על ו', במיוחד בכל הקשור לקיומם של היסודות
12 המהותיים והצורניים של הצוואה.
13 במקרה דנן – עד קיום אחד לצוואה נפטר (העד ו. ע ז"ל);
14 עדותו של עד קיום אחר (מתא) לא זכתה לאמון בית המשפט, לרבות בכל הנוגע לנסיבות חתימת הצוואה
15 (סעיף 106 לפסק הדין);
16 ו' לא טרח להעיד (פעם נוספת) על עדותו במשטרה בטענה כי הוא סובל מבעיה רפואית ואינו כשיר להעיד
17 (למרות שלא הוכיח עובדה זאת);
18 לכן יש לומר כי ו' לא עמד בנטל הראיה והשכנוע המוטל עליו להוכחת נסיבות חתימת הצוואה שבמחלוקת
19 ויתר המרכיבים בהם יש ספק, כמפורט לעיל.
20 מכאן כי על בית משפט קמא היה לקבוע שו' לא עמד בנטל הראיה והשכנוע המוטל עליו, ולהורות על פסילת
21 הצוואה הנטענת. משלא קבע כך – טעה.
22 **כשרות המנוח – הבחנה בטיבה של צוואה** – באשר לכשרותו של המנוח לחתום על הצוואה שבמחלוקת,
23 המועד הקובע הוא מועד החתימה על הצוואה. ברם בית משפט קמא התעלם מכך ובחן את הדברים למועדי
24 זמן אחרים, ובכך טעה.
25 כן טעה בית המשפט כשבחן את השאלה הנדונה רק בהיבט המתייחס למצבו הרפואי של המנוח, וכשמצא
26 שמצבו הרפואי היה תקין הכשיר הצוואה.
27 היה על בית המשפט לבחון בענין כשרות המנוח את מודעותו לכך שעורך צוואה, היקף רכושו, היקף יורשיו,
28 ותוצאות צוואתו (שמדירה יורשים אחרים).
29 נקודות אלה לא הוכחו, ולכן לא ניתן לומר כי הוכחה כשרותו של המנוח לחתום על הצוואה שבמחלוקת.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 **מעורבותו של ו' בעריכת צוואה** – טעה בית משפט קמא בקביעותיו (סעיפים 121-130 לפסק הדין) שלא היתה
2 מעורבות של ו' בעריכת הצוואה, וגם בכך שלא הפך את נטלי הראיה והטילם על ו', תוך קביעה כי לא עמד
3 בנטלי ראיה אלה.
- 4 בנדון טעה בית משפט כשקבע שמעורבותו של ו' בעריכת הצוואה שבמחלוקת היתה מצומצמת וטכנית
5 לחלוטין, ללא מעורבות אקטיבית. בבחינת היותו שליח בלבד.
- 6 בנדון טעה בית המשפט, שכן לא הונחו ראיות המבססות קביעות אלה. זאת כיוון שמרגע שעותקי הצוואה
7 הלא חתומות נמסרו על ידי ר' לידי ו', לא ידוע מה אירע לאחר מכן.
- 8 בנדון בית משפט קמא לא היה צריך לעסוק בניחושים והשערות אלא לדרוש עובדות מוכחות מו', שעליו נטל
9 הראיה והשכנוע בנדון.
- 10 כך גם טעה בית משפט קמא כשקבע שלא ניתן לקבוע בוודאות כי ו' היה נוכח במעמד חתימת הצוואה
11 שבמחלוקת. עובדה זאת נמצאת בידיעתו של ו', שנמנע מלהעיד.
- 12 מבחן השכל הישר מלמד כי היה נוכח במעמד החתימה.
- 13 בכל אופן נסיבותיו של המקרה דגן מצביעות על קשר הדוק שבין ו' לצוואה שבמחלוקת, שצריך היה להביא
14 לבטלות הצוואה.
- 15 **השפעה בלתי הוגנת** – טעה בית משפט קמא בקביעותיו בסוגיית ההשפעה הבלתי הוגנת (סעיף 131-135
16 לפסק הדין), החל בכך שלא הפך את הנטלים וקבע כי על ו' להוכיח כי לא היתה השפעה בלתי הוגנת, וכי לא
17 עלה בידו להרים את הנטל שהועבר אליו; וכלה בקביעתו כי לא היתה השפעה בלתי הוגנת.
- 18 בנדון התקיימו יסודות **הלכת מרום** להוכחת השפעה בלתי הוגנת.
- 19 **שיהוי ונזק ראייתי** – המנוח נפטר בשנת 1983. צו הירושה ניתן בשנת 1996. הצוואה שבמחלוקת גולתה רק
20 בשנת 2003. צו הקיום ניתן בשנת 2009.
- 21 השיהוי בגילוי הצוואה גרם נזק ראייתי למי וס', שכן אחד מעדי הקיום (ו.ע ז"ל) נפטר, ו-ו' טוען כי אינו כשיר
22 להעיד.
- 23 יורשי המנוח ס' הגישו כתב תשובה לערעורו של מ', בו הצטרפו למעשה לכל טענותיו של מ' בערעור.
24
- 25 **טענותיהם של יורשי ס' בערעורם** (עמ"ש 5326-12-23)
- 26 **פסק הדין לוקה בסתירה פנימית והינו בבחינת "אות מתה"** – טעה בית משפט בתוצאה אליה הגיע בפסק
27 הדין, שאינו ניתן לביצוע או לאכיפה, ואף עומד בסתירה להסכם החלוקה עליו חתמו האחים.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 זאת כשבסעיף 138 לפסק הדין קבע בית משפט קמא כי הסכם החלוקה סותר את הוראות הצוואה
2 שבמחלוקת.
- 3 במהלך השנים ביצעו האחים עסקאות מכר במקרקעין שיועדו להם על פי הסכם החלוקה, כך שבפועל צו
4 קיום הצוואה הפך לבלתי ניתן ליישום "בשטח".
- 5 **טעה בית משפט קמא כשהתעלם מהודאת ו' לפיה הצוואה אינה קיימת ולא נעשתה מעולם** – בחקירתו .34
6 הנגדית ו' נשאל שוב ושוב על הצוואה שבמחלוקת ושלל מכל וכל את קיומה. הוא הוסיף כי לא ראה אותה
7 מעולם ואינו יודע דבר לגביה (פרוי דיון 8.1.18 עמ' 35 שו' 12-17);
8 אם כן בפנינו הודאה ברורה של ו' כי אינו דבר על אודות הצוואה שבמחלוקת.
9 במצב דברים זה, טעה בית המשפט כשהתעלם מהודאה זאת של ו'.
- 10 **טעה בית המשפט כשלא ביטל את הצוואה בהיותה לא הגיונית ובלתי סבירה** – טענתו העיקרית של ס' בבית .35
11 משפט קמא היתה, שהצוואה אינה הגיונית ובלתי סבירה, דבר המלמד על אי אמיתותה ועל השפעה בלתי
12 הוגנת.
- 13 ברם בית משפט קמא לא קיים דיון ראוי בטענה זאת, והסתפק בסעיף אחד בפסק הדין (סעיף 107) בין מספר
14 שורות, וגם התייחסותו המינורית שם הינה שגויה.
- 15 אחד המבחנים העיקריים לבחינת אמיתותה של צוואה ולבחינת קיומה של השפעה בלתי הוגנת, הוא מבחן
16 הגיונה של הצוואה.
- 17 הצוואה דנן בלתי הגיונית משני טעמים:
- 18 הראשון – היא מעניקה את מלוא עזבון המנוח לו', תוך נישול שני האחים האחרים, שהיו זוכים בצוואה
19 הראשונה והשנייה. זאת ללא הוכחת כל מניע או סיבה לכך.
- 20 השני – בין הצדדים נחתם הסכם חלוקה שלא בוטל, לפיו חולקו נכסי העזבון בין האחים בחלוקה שווה.
21 מבחן נישול היורשים האחרים בצוואה יכול להוות בעל משמעות בבחינת כשרות המצווה או אמיתות
22 הצוואה או השפעה בלתי הוגנת. במקרה הנדון בית משפט קמא אכן בחן את מבחן נישול היורשים בפסק
23 הדין (סעיף 107) אך הוא טעה ביישום המבחן, בנסיבות המקרה דנן כששלוש הצוואות נערכו בפרקי זמן
24 קצרים זו מזו, ולא היה מניע או סיבה נראית לעין לנישול שני האחים בצוואה (האחרונה) שבמחלוקת.
- 25 **טעה בית משפט קמא כשקבע שלא הוכחה השפעה בלתי הוגנת** – לפי קביעת בית משפט עצמו (סעיף 133) .36
26 עולה כי המנוח לא היה עצמאי, ונזקק לעזרת ו' בפעולותיו היומיומיות. מבחן זה כבר פועל לכיוון של השפעה
27 בלתי הוגנת.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 במקרה כזה, לכל הפחות, היה מקום להעביר את נטל השכנוע ולהטילו על ו' להוכיח העדר קיומה של השפעה
2 בלתי הוגנת. לכן טעה בית המשפט כשלא עשה כן, אלא קבע בדיוק הפוך – כי מ' וס' לא הוכיחו קיומה של
3 השפעה בלתי הוגנת.

4 בית המשפט גם טעה כשלא בחן במסגרת ההשפעה הבלתי הוגנת מבחנים נוספים, מעבר למבחני **הלכת מרום**,
5 אשר הם מבחן הנישול ומבחן הגיונה של צוואה, המטים את הכף לכיוון קיומה של השפעה בלתי הוגנת. בית
6 משפט קמא בחן מבחנים נוספים אלה רק בהתייחס לטענת אי אמיתות הצוואה, ובכך טעה.

7 **טעה בית משפט קמא כשלא ביטל את הצוואה שבמחלוקת חרף הודאתו של ו' בבטלותה וויתורו עליה** – .37
8 טעה בית משפט קמא כשהתעלם לחלוטין מהטענה כי ו' הודה בבטלותה של הצוואה שמחלוקת, ובכל מקרה
9 וויתר עליה.

10 בחקירתו במשטרה העיד ו' כי עזבון המנוח חולק בינו לבין שני אחיו שווה בשווה. כשנשאל על ידי החוקר
11 כיצד זה יתכן, אם ברשותו הצוואה שבמחלוקת הנותנת לו את כל עזבון המנוח; המנוח השיב כי ויתר על
12 הצוואה ומסכים לחלוקת עזבון המנוח בהתאם להסכם החלוקה. היינו "שווה בשווה".
13 הודאה זאת היא שהיתה צריכה לקבוע במקרה דנן.

14 כשנקרא ו' לחקירה נגדית בשנית על הודעתו במשטרה בהתאם להחלטה מיום 25.6.2019, ציין כי אינו יכול
15 להעיד עקב מצבו הבריאותי-הקוגניטיבי. ברם לא הגיש חוות דעת מומחה, למרות החלטת בית משפט בנדון
16 מיום 14.12.2020, ובפועל לא הוכיח את אי כשירותו להעיד. לכן היה על בית משפט קמא לקבוע, כי עדותו
17 של ו' במשטרה מתקבלת כראיה וכובלת אותו לדבריו שם.

18 יותר מזה – עצם חתימתו של ו' על הסכם החלוקה, מלמדת כי ידע שהצוואה שבמחלוקת אינה אמיתית, או
19 פגומה וחסרת תוקף.

20 בכל מקרה דבריו אלה של ו' בחקירתו במשטרה מלמדים על וויתורו על הצוואה שבמחלוקת; בכל מקרה יש
21 ליתן לדבריו אלה של ו' משקל משמעותי לענין בחינת אמיתות הצוואה, לרבות אי הגיונה.
22 מכל הטענות הנ"ל התעלם בית משפט קמא בפסק דינו, ובכך טעה.

23 **טעה בית משפט קמא כשלא ביטל את הצוואה עקב שיהוי מצידו של ו' במשך עשרות שנים בהגשת הבקשה** .38
24 **לצו קיום הצוואה** – הגם שהטענה הועלתה בבית משפט קמא, בית משפט התייחס אליה באופן מינורי בפסק
25 הדין.

26 בית משפט קמא נימק את דחיית הטענה בכך, שכל עוד צו הירושה עמד בתוקפו, לא נדרש ו' להגיש בקשה
27 לקיום הצוואה שבמחלוקת.

28 קביעה זאת של בית משפט קמא שגויה.

29 במהלך ניהול ההליך קמא העלה ו' מספר גרסאות באשר לאופן גילוי הצוואה שבמחלוקת.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 בסופו של דבר מעדותו של ר' עולה, כי ו' ידע על הצוואה שבמחלוקת כבר ביום שנכתבה על ידי ר', אך הוא
2 בחר להסתיר מידע זה במשך כשני עשורים, כשבדרך חתם על הסכם החלוקה.
3 בנסיבות אלה, יש לקבוע כי ו' השתתה בהגשת הבקשה לקיום הצוואה שבמחלוקת במשך כ-27 שנים, ובכך
4 אף פעל בחוסר תום לב. עובדה זאת יש בכוחה למנוע מו' מלהגיש בקשה לצו קיום צוואה.
5 שיהוי זה גרם לנזק ראייתי לסי' ומ', שכן אחד מעדי הקיום (ו. ע ז"ל) נפטר.
6 39. מ', בכתב תשובה שהגיש, הסכים לקבלת ערעורם של יורשי סי' ז"ל, ואף הפנה בנדון לכתב הערעור שהגיש על
7 פסק הדין.
8

תשובתו של ו' לערעורים שניתנה במאוחד

10 40. תשובתו של ו' לשני הערעורים ניתנה במאוחד, ואפרטה להלן.

41. ויתור, השתק, מניעות, שיהוי וחוסר תום לב:

12 א. טענת המערערים כי ו' לוקה בחוסר תום לב עת ניתן צו ירושה ע"י בית הכנסייתי והיה עליו לעמוד
13 בו ולקיימו, הינה טענה לא נכונה. הסתרת דבר הצוואה השלישית וכן הסכם חלוקת העיזבון, נבע
14 מהתנהגות כל הצדדים לרבות המערערים עצמם; צו הירושה בוטל ע"י בית הדין הכנסייתי עצמו,
15 הערעור שהוגש ע"י המערערים לא התקבל, ואף תמוה כיצד המערערים טוענים כי הליך הערעור
16 הנטען עודנו תלוי ועומד משנת 2009 עד היום; המערערים לא הגישו כל ראיה על כך שהליך הערעור
17 לא נסתיים.

18 ב. המערערים מנסים בערעוריהם לפתוח חזית חדשה ולהעלות טענות חדשות שלא נדונו בפני בית
19 המשפט קמא, לא היו חלק מעילת תביעתם וכל זאת בהסתמך על אמרת אגב של בית המשפט קמא
20 ביחס להסכם החלוקה.

21 הסכם חלוקת העיזבון מעולם לא נידון בפני בית המשפט קמא, אלא הוזכר ע"י המערערים
22 בהתנגדותם, כעובדה לחיזוק טענותיהם בדבר ביטול הצוואה נשוא תיק זה. המערערים מעולם לא
23 עתרו בפני בית המשפט קמא לאכיפתו ו/או לקיומו של הסכם חלוקת העיזבון. בית המשפט קמא
24 לא נתבקש ע"י המערערים לדון בתוקפו של הסכם זה ולא נטען כי הסכם החלוקה יש בו לחייב את
25 ו'.

26 המערערים עצמם ראו כי הסכם החלוקה, אכיפתו ותוקפו הינם בבחינת עילה נפרדת.

27 כך סי' ז"ל, נקט בהליכים קודמים לאכיפתו בפני בית המשפט לענייני משפחה, אך מ' לא נקט באף
28 הליך לאכיפתו של הסכם החלוקה. תביעתו של סי' בעניין הסכם זה נזנחה על ידו, ומאז מחיקת

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 תביעתו ועד ליום זה לא ראה לנכון לנקוט בכל הליך משפטי בנוגע לתוקפו ואכיפתו, וכך הדבר אף
2 כלפי מ'.
- 3 במצב דברים זה בית המשפט קמא קבע בצדק, כי הוא לא נתבקש לדון בתוקפו של הסכם זה ובוודאי
4 שאין כל סמכות לבית המשפט לערעורים לדון בתוקפו של הסכם החלוקה כאשר הוא כלל לא נידון
5 בפני בית המשפט קמא.
- 6 שגו המערערים עת טענו, כי ניתן צו ירושה בבית הדין הכנסייתי בעקבות הסכם חלוקת העיזבון.
7 בפסק הדין בבית הדין הכנסייתי נקבע כי הצדדים הטעו את בית הדין הכנסייתי בעת בקשתם למתן
8 צו ירושה, כשהעלימו את דבר הסכם חלוקת העיזבון, והעלימו אף את קיום שלוש הצוואות של
9 המנוח. רק כאשר ו' עתר לביטול פסק הדין (צו הירושה) והביא את דבר הצוואות לידיעת בית הדין,
10 בוטל צו הירושה שניתן על ידו.
- 11 טענתם של המערערים כי צו הירושה הינו "אקט מנהלי" המאפשר ביצוע ההסכם אינה נכונה. בכתב
12 הגנתו לתביעה שהוגשה על ידי ס' לאכיפת הסכם החלוקה, העלה ו' טענות רבות ומרובות שהיו
13 אמורות להיות מוכרעות ע"י בית משפט קמא. ברם לאור העובדה שס' זנח תביעתו, שאף נמחקה
14 לפני שנים רבות, לא יכולים היום ובמסגרת הליך הערעור "להחיות" טענות בעניין הסכם החלוקה
15 מבלי שעניין זה נידון לגופו. המערערים, שבהליך הערעור מנסים להיאחז באותו הסכם חלוקה,
16 מעולם לא בקשו מבית המשפט קמא לדון בתוקפו של ההסכם.
- 17 הסכם החלוקה הינו הסכם מותנה בתנאי מתלה. בהסכם נקבע מפורשות כי לצורך אכיפת ההסכם
18 ומימושו, יש לרשום מספר חלקות שנרכשו ע"י המנוח מצדדים שלישיים. פעולות הרישום לא בוצעו,
19 הצדדים לאותו הסכם מעולם לא פעלו לקיום התנאי המתלה ולמעשה עד ליום זה לא נקטו
20 המערערים בכל פעולה לרישום הזכויות באותן חלקות.
- 21 הצדדים לא עשו מאומה ליישום צו הירושה, לא פעלו לקיום הסכם החלוקה, ואף לא פעלו לרישום
22 הסכם החלוקה בלשכת רישום המקרקעין. חשוב מכל, שלושת האחים לא פעלו בכדי לקיים את
23 התנאי המתלה שנקבע בסעיף הראשון להסכם החלוקה, לפיו סוכם בין שלושת האחים כי תנאי
24 לקיומו של הסכם חלוקת העיזבון, הינו בביצוע רישום חוקי של חלקות האדמה שקיבל המנוח ממר
25 ו. ע לפי הסכם מיום 13/8/1958, וכן ביצוע רישום חלקות קרקע בהתאם להסכם שנחתם בין המנוח
26 לבין המנוחה ח. ג. ס מיום 11/10/1951.
- 27 שני הדברים לעיל לא בוצעו ולא נרשמו בלשכת רשם המקרקעין, ואף אחד משלושת האחים ובפרט
28 המערערים, לא פעל לקיום התנאי המתלה. כך שאין כיום כל תוקף לאותו הסכם חלוקה הנטען ע"י
29 המערערים.
- 30 טענת מ' בערעורו, כי היה על בית המשפט קמא לדון בתוקפו של הסכם החלוקה, היא טענה תמוהה.
31 מ' בעצמו בכתב הגנתו בתביעה שהוגשה ע"י ס' לפירוק השותפות ו/או אכיפת הסכם החלוקה, טען

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 כנגד תוקפו של אותו הסכם, עתר לבטלותו והיום הוא טוען בערעורו טענה הפוכה שלפיה הוא מבקש
2 לאכוף אותו הסכם. מעיון בראיות ובמסמכים אשר הוגשו בפני בית המשפט קמא ע"י המערערים,
3 עולה כי הם מעולם לא עתרו לאכיפת אותו הסכם חלוקה ומעולם לא התכוונו שסוגיה זו תידון בפני
4 בית המשפט קמא.
5 די בעובדה ששני המערערים מעולם לא הגישו בבית המשפט קמא תרגום להסכם החלוקה שנערך
6 בשפה הערבית, כדי ללמד שבית משפט קמא לא עיין באותו הסכם ואף לא ידע מה תוכנו. בפסק דינו
7 התייחס בית משפט קמא לאותו הסכם, רק בהסתמך על טענות הצדדים מבלי שהיו לו כלים לבחון
8 מה כתוב באותו הסכם, מה תנאיו והאם בכלל ניתן לאכוף אותו הסכם. מבוקש במסגרת ערעור זה,
9 למחוק כל טענה שהועלתה ע"י המערערים לגבי תוקפו של הסכם החלוקה, מאחר שמדובר בשינוי
10 חזית מובהק.

11 **עדותו של מתא (עד קיום בצוואה שבמחלוקת) ונסיבות עריכת הצוואה :** 42.

12 א. פסק הדין התבסס על קביעות עובדתיות שנקבעו לאחר שמיעת עדים, הגשת ראיות, חוות דעת מז"פ,
13 תיק חקירה משטרתית וכן התנהלות הליכים קודמים בין הצדדים, וכן מתוך התרשמותו של בית
14 משפט קמא מהעדים אשר העידו בפניו. בית משפט קמא הגיע למסקנה הנכונה כי אין שום הצדקה
15 לבטל את צו קיום הצוואה.

16 כבר נקבע בפסיקה כי לא בנקל תתערב ערכאת ערעור בממצאים עובדתיים או קביעות מהימנות
17 עדים וראיות של הערכאה המבררת. התערבות שכזו תיעשה במקרים חריגים ביותר, אשר אין התיק
18 דגן נופל בגדרם. כמו כן, נקבע בפסיקה לא אחת כי ערכאת הערעור לא נועדה לשמש כלי לדיון
19 בטענות העובדתיות אשר נידונו והוכרעו על ידי הערכאה המבררת. עיון בפסק הדין קמא מלמד כי
20 לא נפלה בו כל טעות המצדיקה התערבות ערכאת הערעור.

21 ב. לעניין עדותו של מתא, אומנם בית משפט קמא לא ראה בעדותו של מתא בהליך קמא כעדות מהימנה
22 לעניין נסיבות עריכת הצוואה, אולם בעדותו במשטרה הודה ופירט על חתימתו על הצוואות, ונקבע
23 ע"י מז"פ כי אכן חתם על שתי צוואות כעד קיום (שתי הצוואות מיולי ואוגוסט 1981). לעדותו של
24 מתא במשטרה ניתן משקל רב בבית משפט קמא. כמו כן עדותו של ר' נמצאה מהימנה ע"י בית משפט
25 קמא, שכן עדותו במשטרה ועדותו בפני בית המשפט מתיישבות אחת עם השנייה.

26 ג. המערערים התעלמו כליל מעדותו של העד מתא במשטרה, ומהסתירות שעלו בין עדותו בפני בית
27 משפט קמא לבין עדותו במשטרה. בית משפט קמא הסיק כי העד אינו מהימן ולכל הפחות אינו זוכר
28 את השתלשלות האירועים בנוגע לנסיבות החתימה על הצוואות. לא זו אף זו, בית משפט קמא קבע
29 כי עדויותיו בהליך קמא אינן מתיישבות עם עדותו של ר', שנתן לה משקל רב.

30 ד. מ' מנסה להטעות את בית המשפט, בכך שטען כי בית משפט קמא "ערבב" לכאורה בין עדותו של
31 מתא בנוגע לצוואה מיולי ולצוואה מאוגוסט 1981, ולכן הגיע למסקנות מוטעות בעניין חתימתו של

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 העד על הצוואות. חתימתו האותנטית של מתא לא נסתרה בדו"ח המז"פ, והמערער לא ביקש לזמן
2 את עורך דו"ח המז"פ לחקירה. בית משפט קמא קיבל את מסקנות דו"ח המז"פ וקבע כי העד מתא
3 אכן חתם על הצוואה.

4 בית משפט קמא נתן משקל רב לעדותו של ר', בפרט לעדותו בעניין עריכת הצוואה ובירור רצונו של
5 המנוח. בית משפט קמא התרשם לטובה מעדותו של ר', קיבל את גרסתו וקבע כי הצוואה אכן נערכה
6 בהתאם לרצון המנוח, וכי המנוח היה צלול וכשיר לצוות ומרצונו הטוב והחופשי וללא כל השפעה
7 או לחץ. הוכח בפני בית משפט קמא כי הצוואה שבמחלוקת הינה צוואתו של המנוח, וכן הוכח כי
8 צוואה זו נחתמה בפני שני עדים; הוכח כי החתימות על גבי הצוואה הינם של המצווה ושני עדי קיום
9 (מתא ו-ו.ע).

10 מן העבר השני, בית המשפט קמא החליט בצדק לדחות על הסף את טענת הזיוף, שלמעשה הייתה
11 הטענה המרכזית בבקשת המערערים לביטול צו קיום הצוואה נשוא תיק זה, בהסתמך על כלל
12 הראיות שהוגשו בפניו, לרבות חוות הדעת של המומחית מהמחלקה לזיהוי פלילי במשטרה.

4.3 פגמים בצוואה – מהותיים וצורניים :

14 א. בית המשפט קמא קבע, בהסתמך על עדויות ומסמכי החקירה של המשטרה לרבות חוות הדעת של
15 מז"פ, כי מתא אכן חתם כעד על שתי צוואות ובפרט צוואת אוגוסט 1981, הצוואה שבמחלוקת.
16 בזאת הרים ו' את נטל ההוכחה להוכחת אמיתות הצוואה וכי נחתמה בפני עדים. זאת על אף
17 הסתירות הרבות של מתא בעדותו בבית המשפט, לבקשת ס' ז"ל, בשלושה מועדים שונים, בשנים
18 2018, 2020, 2021, כך שניתן לעד זה הזדמנויות רבות "לשפר עמדות". עד זה הוזמן ע"י המערערים,
19 ניסה בעדותו בפני בית משפט קמא לסייע למערערים בגרסתם השקרית בדבר זיוף הצוואה, התחמק
20 מלתת תשובות בחקירתו הנגדית, מסר גרסאות סותרות ושיקר בפני בית משפט קמא.

21 ב. פסק הדין קבע, בהתייחס לטענות המערערים לעניין חתימת העדים לצוואה במועדים שונים, כי
22 כעולה מעדותו של העד מתא מיום 08/01/2018, הצוואה נכתבה בנוכחותו ונחתמה "על ידינו".
23 כלומר, משתמע מעדותו כי אף המנוח חתם באותו מעמד על הצוואה.

24 בית משפט קמא קבע כי בהתאם לפסיקה ולדין, אין מניעה שהעדים יחתמו במועדים שונים ככל
25 שהמנוח הצהיר בפני כל עד שזו צוואתו, וככל שחתם על הצוואה, מאשר בפני כל עד את חתימתו.
26 בית משפט קמא הגיע למסקנה הנכונה כי גם אם נקבל טענת המערערים, שלא הוכחה, שהעדים לא
27 חתמו באותו מעמד יחדיו על הצוואה כעדים, ממילא ניתן לתקן פגם זה.

28 ג. בעניין טענות המערערים לכשרות המנוח לצוות צוואה, דבר המצריך הוכחת עניין שברפואה, נמנעו
29 המערערים מהצגת תיקו הרפואי של המנוח, מתוך ידיעתם הברורה כי המנוח היה כשיר ולא נפל כל
30 פגם בכשרותו; ואף נמנעו מלעתור למינוי מומחה רפואי מתאים. מהעדויות שהובאו בתיק קמא,
31 לא התרשם בית המשפט קמא כי נפל פגם בכשרותו של המנוח ולא נמצא ביסוס לכך.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 ד. בכל הקשור למעורבות נטענת של ו' בעריכת הצוואה, בית משפט קמא נתן משקל רב לעדותו של ר'
2 בדחיית טענה זאת, שכן זו היא העדות המרכזית הנוגעת לטענות מעורבות לכאורה של ו' בעריכת
3 הצוואה.
- 4 בית משפט קמא פירט בפסק דינו בהרחבה, את כל הנסיבות לעריכת הצוואה של המנוח ע"י ר',
5 לרבות קבלת תוכני הצוואה מהמנוח ואף ציין כי עדותו של ר' תואמת בעניין זה את עדותו במשטרה.
6 בית משפט קמא קבע כי מכלול המידע שהתקבל לידי ר' הינו מידע מהמנוח בעצמו, ואת פרטי
7 החלקות קיבל מחתנו של המנוח, מר ... שעבד במועצה המקומית, ואף הבהיר כי לא נדרש לסיוע
8 מו'. בית משפט קמא קיבל את עדותו של ר' ולא עלה בידי המערערים לסתור את גרסתו.
- 9 בנוסף לאמור לעיל, בית משפט קמא קבע כי מעדותם של מתא ור' בעניין זה, לא היה ניתן לקבוע
10 בוודאות כי ו' אכן נכח בפועל במעמד החתימה על הצוואות. יתירה מזאת, ר' בעדותו בפני בית
11 המשפט, העיד כי במידה שו' היה מנסה ליטול חלק בצוואה, לא היה מסכים להמשיך בעריכתה.
- 12 ה. בית משפט קמא אף קבע כי מעיון בשלוש הצוואות עולה, כי המנוח בחר שלא לחלק את עזבונו שווה
13 בשווה בין בניו, ולמעשה בשתי הצוואות הראשונות ציווה נתח גדול יותר מעזבונו לטובת ו'. לכן
14 כאשר המנוח ציווה בצוואה שבמחלוקת את כל רכושו לו', לא היה בכך כדי להדליק "נורה אדומה".
15 עובדה זו מקבלת משנה תוקף לאור עדותו של ר' כי בכל אחת משלוש הצוואות, ר' נפגש עם המנוח
16 כדי לשמוע מפיו את רצונו ובזאת יצא ידי חובתו לברר את רצון המנוח, ובכל הפגישות המנוח סיפר
17 לר' כי בכוונתו לגמול לבנו ו'.
- 18 בית משפט קמא אף קבע כי לא הוכח שו' נטל חלק אקטיבי בעריכת הצוואה, וכי ככל שהייתה
19 מעורבות כזאת, היא הייתה מינימלית וטכנית בלבד.
- 20 ו. בעניין טענות להשפעה בלתי הוגנת, בית משפט קמא הסתמך על מבחני עזר שנקבעו בפסיקה ובפרט
21 המבחנים שנקבעו בהלכת מרום. בית משפט קמא התייחס לכל מבחן בכובד ראש ובפירוט, וקבע כי
22 המערערים לא הצליחו להרים את הנטל להוכחת טענתם לקיומה של השפעה בלתי הוגנת מצד ו' על
23 המנוח.

בקשה להתיר הבאת ראיות נוספות בערעור

- 24
- 25
- 26 44. ביום 20.6.2024, כארבעה ימים טרם שמיעת הערעורים דנן, הגישו יורשי ס' בקשה להתיר הגשת ראיות
27 נוספות בערעור.
- 28 45. עסקינן בשני מסמכים אותם ביקשו לצרף, כדלקמן:
- 29 א. מכתבו של ר' מיום 29.1.2002 בשם "מרשו" ו', המופנה לעו"ד ויקטור מנסור ומר שאהין אליאס
30 בוטרוס, בנושא סכסוך האחים דנן.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

במכתבו האמור רשם ר' כדלקמן:

"בשם מרשי מר ו'... אני פונה לכבודכם כדלקמן:

1. כי בתאריך 26/8/01 מרשי פנה לכבודכם בכתב, בהיותכם בוררים בסכסוך שבין מרשי לבין אחיו, ובקשכם לספק מידע ומסמכים אודות עבודתכם כבוררים (מצ"ב העתק ממכתב מרשי אליכם מיום 26/8/01).
2. למרבית הצער פניית מרשי אליכם לא זכתה להתייחסות כלשהי מטעמכם.
3. אבקשכם להתייחס לפניית מרשי הנ"ל בכתב ובהקדם על מנת לדעת איך לייעץ למרשי בענין פתרון הסכסוך לבין אחיו".

ב. מכתבו של ו' לבוררים הנ"ל מיום 26.8.01 בו ציין כי "בתאריך 26/7/96 נחתם ביני לבין אחיי... חוזה בוררות אשר לפיו מינינו שלושתנו את כב' להיות בוררים בענין חלוקת ירושת המנוחים... לרבות זכויות בקרקעות שנרכשו מהמנוחה ח' ז"ל...".

במכתבו זה הלין ו' על הבוררים שטרם נתנו את פסק הבורר בנדון, והוא רוצה לדעת הסיבות לכך.

46. טוענים יורשי ס' בבקשתם הנדונה לצירוף המסמכים הנ"ל כראיה בערעור, כי:

- א. ביום 18.6.2024 מצא אחד מיורשי ס' ז"ל (הבן ע') את המסמכים הנ"ל;
- ב. אין הסבר מדוע ס' לא הגיש את המסמכים הנ"ל במהלך ניהול ההליך קמא (נזכיר כי ס' נפטר רק בשלב הסיכומים);
- ג. המסמכים נמצאו אגב סידור מסמכי המנוח ס' לאחר פטירתו;
- ד. הגם שהמסמכים היו בידעיתו וברשותו של ו', הוא הסתירם במשך כל ניהול ההליך קמא;
- ה. מסמכים אלה חשובים, שכן מלמדים על מספר עובדות מהותיות:

* הטלת ספק במהימנות עדותו של ר', בה נתן בית משפט קמא אמון מלא (גם בשאלת מעורבותו, אם לאו, של ו' בעריכת הצוואה), כשלא סיפר כי ייצג את ו' בסכסוך האחים בנוגע לעזבון המנוח. לכן לכאורה אינו משמש כעד אובייקטיבי, שכן הוא מוטה ויש לו ענין מובהק בתוצאות ההליך דנן.

* ר' עצמו ידע כי אין תוקף לצוואה שבמחלוקת גם בשנת 2002, כ-20 שנה לערך שערך את אותה צוואה. אחרת איזה צורך יש לו ביעוץ לוי בעניין חלוקת עזבון המנוח (כרשום במכתבו הנ"ל), אם לכאורה קיימת צוואה בה הזוכה היחיד הוא ו'.

ו. הם, יורשי ס' ז"ל, לא ידעו על הראיות הנוספות קודם לכן, והגישו הבקשה מיד לאחר שמצאו את המסמכים הנ"ל (צורף לבקשה תצהירו של הבן ע' התומך בבקשה).

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 בישיבת הערעור בתאריך 24.6.2024 ציין בא כוחם של יורשי ס' ז"ל, כי אם הבקשה לראיות נוספות תתקבל, .47
2 יהיה צורך להשיב התיק לבית משפט קמא, כדי שיחליט אם יש מקום להעיד את ר' בשנית בנקודה זאת (עמ'
3 5 לפרו' שו' 4).
- 4 בא כוחו של ו' טען בישיבת הערעור לדחיית הבקשה לראיות נוספות. לטענתו הבקשה לא עומדת בדרישת .48
5 תקנה 144 לתקנות סדר הדין האזרחי, תשע"ט-2018 (להלן: "התקנות"), וכל מטרתה לפגוע באמינות העד
6 ר'.
- 7 לטעמו אין בראיות הנוספות כדי ללמד כי הצוואה שבמחלוקת מזויפת או פסולה. לטעמו כל שמופיע בראיות
8 הנוספות, זה בקשה לדעת מה קורה עם הבוררות בנדון (עמ' 6 לפרו' שו' 32-36).
- 9 תקנה 144 לתקנות קובעת לענין ראיות חדשות בערעור, כדלקמן: .49
- 10 **"בעל דין אינו רשאי להגיש ראיות חדשות לבית המשפט שלערעור; ואולם בית המשפט רשאי**
11 **להתיר הגשת ראיות חדשות אם שוכנע שהן עשויות להשפיע על תוצאות הערעור וכן שמתקיים**
12 **אחד מאלה:**
- 13 (1) לא היה ניתן לאתר את הראיה בשקידה סבירה ולהגישה בערכאה הראשונה במועד
14 המתאים לכך;
- 15 (2) הגשת הראיה דרושה כדי למנוע עיוות דין".
- 16 התנאי הבסיסי הוא – אם הראיות החדשות עשויות להשפיע על תוצאות הערעור (להלן: "התנאי הבסיסי").
17 מעבר לכך יש צורך בהתמלאות אחד משני התנאים הנוספים שפורטו בתקנה, וסמנו בס"ק 1 ו-2 (להלן:
18 "התנאים הנוספים").
- 19 נבחן את מצב הדברים במקרה דנן. .50
- 20 **באשר לתנאי הבסיסי** – שוכנעתי כי התקיים בנסיבות דנן.
- 21 ר' זכה **לאמון מלא** מצד השופטת קמא בעדותו על נסיבות עריכת שלוש הצוואות ואי מעורבותו של ו' בעריכתן
22 (ראו למשל סעיפים 106 ו-126 לפסק הדין).
- 23 במיוחד נכון הדבר לגבי הצוואה שבמחלוקת, לגביה עד קיום אחד נפטר (ו. ע) ועדותו של עד קיום נטען שני
24 (העד מתא) לא זכתה לאמון בית המשפט.
- 25 כך נותרנו למעשה בכל הקשור לצוואה שבמחלוקת (נסיבות עריכתה ואי מעורבותו של ו' בעריכתה) עם עדותו
26 של ר' לבדה, כעד ניטרלי לכאורה.
- 27 דא עקא – נשאל ר' בחקירתו הנגדית אם "ו'... היה לקוח שלך בעניינים אחרים" (היינו מעבר לעריכת שלוש
28 הצוואות), והשיב בשלילה (עמ' 25 לפרו' עדותו של ר' מיום 18.2.2021, שתי שורות אחרונות).

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 לכאורה בכך לא דייק ר', שכן ו' היה לקוח שלו בעניין הסכסוך בינו לבין אחיו בנוגע לעזבונו של המנוח,
2 לפחות בשנת 2002, כעולה ממכתבו של ר' נשוא הבקשה לצירוף ראיות, המצוטט לעיל.

3 [כאן אעיר, שחברתי כב' השופטת אספרנצה אלון בחוות דעתה, סבורה ששאלת הייצוג של ו' שהוצגה לר'
4 כוונה לתקופת זמן עובר לעריכת הצוואות, ולא לתקופת זמן שלאחר עריכת הצוואות (פסקה 15 לחוות
5 הדעת). לטעמי, בכל הכבוד, אין בסיס לאבחנה זאת בגוף השאלה שנשאל ר' או הקשרה. השאלה שנשאל ר'
6 בחקירתו הנגדית היא, האם ייצג את ו' בעניינים אחרים, היינו מעבר לעריכת הצוואות, והשיב בשלילה.
7 מהשאלה דווקא ניתן להבין כי כוונה לתקופת זמן שלאחר עריכת הצוואות, בדיוק ההיפך ממה שחברתי
8 הסיקה.

9 בכל אופן, כך לטעמי, היתה חובה על ר' לגלות אף מיוזמתו את עובדת ייצוגו את ו' מול אחיו במסגרת
10 הבוררות, כעולה מהראיות הנוספות, אפילו נשאל, כדעת חברתי, על תקופת ייצוג עובר לעריכת הצוואות].

11 יותר מזה – באותו מכתב, נשוא הבקשה לראיות נוספות, אף ציין ר' כי רוצה לקבל מידע על עבודת הבוררים
12 בנדון, "על מנת לדעת איך לייעץ למרשי (ו' – ח"ש) בענין פתרון הסכסוך שבינו לבין אחיו".

13 מכאן עולה כאמור לכאורה, כי ר' ייצג את ו' בסוגיית הסכם החלוקה וחלקו בעזבונו המנוח, ואף ייעץ לו
14 בנדון.

15 האם עובדה זאת לא היתה צריכה להיות מגולה על ידי ר' במהלך עדותו, במיוחד כשנשאל אם ו' היה לקוח
16 שלו, בכדי שבית המשפט יהיה מודע לה, ויבחן את עדותו ביתר זהירות?!

17 ודוק – הצוואה שבמחלוקת התגלתה זמן לא רב לאחר הייצוג של ר' בנדון (שנת 2003);

18 לנוכח מעורבותו של ר' בנדון בייצוגו של ו' גם עולה השאלה, איך הוא ייעץ לו לפתור הסכסוך עם אחיו. הרי
19 לשם כך שכר ו' את שירותיו כעורך דין, כעולה ממכתבו האמור של ר'?

20 אולי הוא ייעץ לו לחשוף את הצוואה שבמחלוקת לה היה מודע, שהרי ערך אותה?

21 למה בכלל התלבט ר' איך לייעץ לו מרשו לנוכח הבוררות, הרי לכאורה יש לו ידיעה על הצוואה שבמחלוקת,
22 במסגרתה ו' הוא הזוכה היחיד על פי הצוואה?

23 בנסיבות אלה גם עולה לכאורה החשש, שמא בעדותו ניסה ר' להמעיט במידת מעורבותו של ו' בעריכת
24 הצוואה, שכן היה לו אינטרס בכך. שהרי ערך הצוואה ורצה לשמור על תקינות עריכתה, ו-ו' היה לקוח שלו
25 בנדון?

26 אלה שאלות מטרידות שעולות ממעורבותו של ר' בסכסוך האחים, בדרך של ייצוגו את ו', עובדה לה בית
27 משפט קמא לא היה מודע.

28 לכן יש לומר בהתייחס לראיות הנוספות – כי התנאי הבסיסי התקיים. היינו הראיות החדשות עשויות
29 להשפיע על תוצאות הערעור בשני אופנים:

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 לטעמי האמון שבית משפט קמא נתן בר', צריך להיבחן על ידיו מחדש לנוכח עובדת ייצוגו את ו' בסכסוך עם
2 אחיו ;
- 3 **באשר לתנאי הנוסף הראשון – לא היה ניתן לאתר את הראיה בשקידה סבירה ולהגישה בערכאה הראשונה** .51
4 **במועד המתאים לכך.**
- 5 תנאי זה צריך להיבחן דרך עיניו של ס', שניהל את ההליך קמא. למעשה ליורשיו, שנכנסו בנעליו, לא היה
6 הסבר בבקשה מדוע ס' לא הגיש את המסמכים האמורים לאורך ההליך קמא. משכך ניתן לומר כי תנאי זה
7 לא התקיים בנדון.
- 8 **באשר לתנאי הנוסף השני – הגשת הראיה דרושה כדי למנוע עיוות דין.** .52
- 9 סבורני, לאור דבריי בסעיף 50 לעיל, כי אם לא נקבל את הראיות הנוספות החושפות את ייצוגו של ו' על ידי
10 ר' בסכסוך עם אחיו בנוגע לעזבון המנוח, תוך מתן אפשרות לברר המשמעות של כך (ואבהיר מיד כיצד לטעמי
11 יש לעשות כן), עלול להיגרם למערערים עיוות דין.
- 12 **משהתקיים התנאי הבסיסי והתנאי הנוסף השני, שוכנעתי לקבל את הבקשה לראיות נוספות, וכך אמליץ** .53
13 **לחבריי להורות.**
- 14 במצב דברים זה שוכנעתי מדבריו של בא כוחם של יורשי ס' ז"ל בישיבת הערעור בתאריך 24.6.2024, כי אם
15 הבקשה לראיות נוספות תתקבל, יהיה צורך להשיב התיק לבית משפט קמא, כדי שיחליט אם יש מקום
16 להעיד את ר' בשנית בנקודה זאת (ראו סעיף 46 לעיל).
- 17 זו למעשה גם עמדת הפסיקה. היינו יש לבכר את הדרך של החזרת ההליך לבית משפט קמא, כדי לאפשר
18 הבאת הראיה הנוספת בפניו, לבחינתה וקביעת ממצאי עובדה ומהימנות מכוחה.
- 19 ראו לעניין זה:
- 20 ע"א 4836/90 פמ"ר חב' לבנין ולעבודות ציבוריות בע"מ נ' הבנק הבינלאומי הראשון בע"מ פד"י (מח) 2, 560,
21 568 (פסקה 13) ;
- 22 ע"א 82/88 שמחה שמואלי נ' שושנה קצב, מו(4) 129,134.
- 23 לכן גם מטעם זה (ומטעמים נוספים כפי שאראה להלן) אמליץ לחבריי להורות על החזרת ההליך לבית משפט
24 קמא, שישקול, לאחר קבלת עמדות הצדדים, אם להעיד את ר' מחדש בכדי לחוקרו על עובדת ייצוגו את ו'
25 בסכסוך בין האחים ; סיבת הסתרתו עובדה זאת בעדותו ; ויעריך מהימנותו מחדש, תוך בחינת השלכת
26 הדברים על השאלות שעל הפרק.
- 27 כפי שכבר ציינתי, בסופו של יום אמליץ לחבריי בכל מקרה להורות על ביטול חלקים מפסק הדין, והחזרת
28 ההליך לבית משפט קמא לבחינת ההכרעה מחדש, כשהפעם נטל השכנוע להוכחת כשרות הצוואה
29 שבמחלוקת, בהתייחס לטענות המערערים (פגמים מהותיים וצורניים, כשרות המנוח להבין את טיבה של

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 הצוואה שמחלוקת, אי מעורבותו של ו' בעריכת הצוואה ושלילת השפעה בלתי הוגנת מצדו על המנוח), **יוטל**
2 **על ו'**, מבקש בקשת הקיום.

3

4

דין והכרעה

5 **56.** אפתח בנקודות בהן לא הייתי ממליץ לחבריי להתערב בפסק הדין, כדלקמן:

6 **א.** בהתמקדותו של בית משפט קמא בפסק הדין בבקשה לביטול הצוואה שבמחלוקת, ולא בתוקפו של
7 הסכם החלוקה אל מול הצוואה (ראו סעיף 14 לעיל).

8 בצדק נהג כך בית המשפט, ולו אף מהטעמים שפירט המשיב בתשובתו לערעורים, כמפורט בסעיף
9 40 לעיל.

10 אלה טענות נרחבות שמן הראוי לבררן בנפרד, במסגרת תובענה נפרדת שיגיש מי מהצדדים דין,
11 לבחינת תוקפו של הסכם החלוקה, אכיפתו או בטלותו, והיחס שבינו לבין הצוואה שבמחלוקת, לה
12 ניתן צו קיום.

13 עמדה על כך השופטת קמא בפסק הדין (ראו סעיף 23 לעיל).

14 טענותיהם של המערערים בערעורם כנגד קביעה זאת של השופטת קמא בפסק הדין אינן משכנעות,
15 ואין בכוחן למנוע בחינת תוקפה של הצוואה השלישית (הצוואה שבמחלוקת) כשלעצמה, לפי דיני
16 הירושה.

17 יתכן שעובדת קיומו של הסכם החלוקה, ללא קשר לתוקפו המשפטי או שאלת היותו ניתן ליישום
18 ו/או אכיף, יכול לשמש כטעם להעברת נטל השכנוע להוכחת כשרות הצוואה לכתפיו של ו' מבקש
19 בקשת הקיום (בכך נדון להלן). ברם כאמור אין בכוחו של ההסכם האמור לשלול בחינת כשרותה
20 של הצוואה שבמחלוקת.

21 לכן בנקודה זאת, כך לטעמי, לא טעה בית משפט קמא, כשהתמקד בבחינת כשרותה המשפטית של
22 הצוואה שבמחלוקת לפי דיני הירושה, תוך הותרת הסכם החלוקה, ויחסו אל מול צו קיום הצוואה
23 השלישית (ככל שיש מחלוקת ביניהם) לתביעה נפרדת בין הצדדים, בה ייבדק תוקפו של הסכם
24 החלוקה ויחסו אל מול הצוואה שבמחלוקת שקוימה.

25 מכאן כי חלק מטענות המערערים שנטענו בערעורם (מניעות ו/או השתק ו/או חוסר תום לב ו/או
26 היות צו הקיום של הצוואה שבמחלוקת בגדר "אות מתה" אל מול הסכם החלוקה שיישומו כבר
27 החל, ו/או עמדותיו של ו' בחקירתו במשטרה ובחקירתו הנגדית לעניין הסכם החלוקה ו/או הצוואה
28 שבמחלוקת), ראויים להתברר בתובענה החדשה, שכאמור אמורה, בין היתר, לבחון את היחס שבין
29 הסכם החלוקה לצוואה שבמחלוקת.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 ב. בדחייתו את טענת השיהוי שטענו לה שני הצדדים, כמפורט בסעיף 15 לעיל.
- 2 לא מצאתי בקביעותיו של בית משפט קמא בפסק הדין טעות שתחייב את התערבות ערכאת הערעור,
- 3 בדחותו את טענת השיהוי שטענו לה שני הצדדים.
- 4 כידוע, חסימת דרכו של תובע מפאת הטענה לשיהוי הינה צעד דרסטי [ע"א 6805/99 תלמוד תורה
- 5 הכללי והישיבה הגדולה עץ חיים בירושלים נ' הוועדה המקומית לתכנון ולבנייה, ירושלים, פ"ד
- 6 נז(5) 433, 445 (2003) (להלן: "עניין תלמוד תורה")].
- 7 קבלת טענה זו אפשרית בהתקיים שני תנאים:
- 8 **הראשון – שעה שמהשיהוי נכון להסיק כי התובע זנח את תביעתו:**
- 9 "איחור בהגשת תביעה הוא כשלעצמו אינו מעיד על ויתור או מחילתו של
- 10 התובע על זכות התביעה. השתהות בתחום תקופת ההתיישנות הינה זכותו של
- 11 המתדיין, והיא עשויה לעתים לשמש אמצעי חשוב בדרך לפתרון המחלוקת
- 12 מחוץ לערכאות, לפיכך קיימת דרישה לקיום מצג ברור מצד התובע על אודות
- 13 ויתור או מחילה מצדו על זכות התביעה הנתונה לו" (עניין תלמוד תורה, עמ' 446).
- 14
- 15 **השני – בקיומה של הרעה במצב הנתבע בשל שיהוי זה:**
- 16 "התנאי בדבר שינוי מצב לרעה של הנתבע אחוז ושלוב בדרישה כי שינוי
- 17 כאמור ינבע מהתנהגותו הבלתי ראויה של התובע. אין הרי שינוי מצב לרעה
- 18 של נתבע בשל שינוי בנסיבות אובייקטיביות שאינן תלויות בתובע, כהרי שינוי
- 19 הנובע מהתנהגות התובע" (עניין תלמוד תורה, עמ' 446).
- 20 ראו עוד לעניין זה:
- 21 ע"א 4682/92 עזבון המנוח ס' עזרא שעה ז"ל נ' בית טלטש בע"מ, פ"ד נד(5) 252, 280 (2000);
- 22 ע"א 5793/96 חיים נ' חיים, פ"ד נא(5) 625, 635 (1997);
- 23 ע"א 403/63 תמיר נ' שמאלי, פ"ד יח(1) 47, עמ' 53;
- 24 ע"א 410/87 עיזבון המנוחה רבקה ליברמן ז"ל ע"י יורשיה נ' יונגר, פ"ד מה(3) 749, 755-756.
- 25 בנסיבות דנן המתוארות בהרחבה לעיל, לא מתקיימים שני תנאי עניין תלמוד תורה, מהם נוכל
- 26 להסיק ולקבוע במקרה דנן כי עסקינן בשיהוי בהגשת התובענה.
- 27 שני הצדדים לא נהגו בשקיפות, שלא לומר בתום לב, בהוצאת צו הירושה בבית הדין הכנסייתי,
- 28 כשבבקשה ציינו שהמנוח לא הותיר אחריו צוואה, ולא גילו את שתי הצוואות הראשונות שהיו
- 29 ידועות להם (ראו סעיף 5 ו-22 לעיל).

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 בכל אופן, וכך מורה ההלכה, גם כאשר מתקיימים המבחנים האמורים, עדיין עומד לבית המשפט
2 שיקול דעת להכריע בדבר המשמעות שראוי להעניק לטענת השיהוי במקרה הספציפי שלפניו [ע"א
3 2576/03 וינברג נ' האפוטרופוס לנכסי נפקדים (21.7.2007)].
- 4 בנסיבות דן דברי בית המשפט בדחיית טענת השיהוי לה טענו שני הצדדים (ראו סעיף 15 לעיל)
5 מלמדים, ובצדק, כי חשוב היה לברר את טענות הצדדים לגבי תוקפה או כשרותה או בטלותה של
6 הצוואה שבמחלוקת לגופן, ואפילו הוגשה הבקשה לקיום הצוואה, ו/או הבקשה לביטול צו הקיום,
7 תוך שיהוי. כאמור הדבר בכל מקרה בשיקול דעתו של בית המשפט.
- 8 לכן כאמור, אין מקום להתערב בקביעת בית המשפט בדחותו בפסק הדין את טענת השיהוי שטענו
9 לה שני הצדדים.
- 10 יחד עם זאת, יתכן ש"האיחור" במציאת הצוואה שבמחלוקת בנסיבות המקרה דן, יכול לשמש טעם
11 להעברת נטל השכנוע להוכחת כשרותה של הצוואה על כתפיו של ו' (ובכך נדון להלן).
- 12 ג. אין גם מקום לקבל את טענות יורשי ס' בערעור, כי בית משפט קמא התעלם מהודאותיו של ו'
13 בבטלות הצוואה ו/או ויתורו עליה (ראו סעיפים 33 ו-36 לעיל).
- 14 בנדון יש התייחסות מפורשת של בית משפט לטענות הנ"ל, כמופיע בסעיף 94(ב) לפסק הדין כדלקמן:
- 15 "יש להבחין בין הסכמת האחים לחלוקת העיזבון, לבין הסתלקות יורש מחלקו
16 בעיזבון.
- 17 הגם כי המסמך שנחתם ע"י הצדדים נושא כותרת 'הצהרה', הרי שהוא לא נערך
18 על דרך של תצהיר ולא נחתם בפני עו"ד, בניגוד לקבוע בתקנה 16 (ב) לתקנות
19 הירושה...
- 20 כן לא הוגשה הודעה כדין אודות 'ההסתלקות' לערכאה המוסמכת, בניגוד לתקנה
21 16 (א) לתקנות הירושה. שאחרת, לא היה ביה"ד הכנסייתי קובע מפורשות בפסק
22 דינו, כי הצדדים הסתירו ממנו את דבר קיומן של צוואות. מכאן, שהצדדים לא
23 הציגו בפני ביה"ד ו/או הביאו לידיעתו גם את דבר "ההסתלקות" של ו' מחלקו
24 בעיזבון...".
- 25 בקביעות אלה של בית משפט קמא לא נפלה טעות המחייבת התערבות של ערכאת הערעור.
- 26 יחד עם זאת – להסכם החלוקה, כמו גם לאמירותיו של ו' במשטרה וחקירתו בבית המשפט על
27 אודות הצוואה ו/או הסכמתו לחלוקת עזבון המנוח בהתאם להסכם החלוקה, יכול להיות משקל
28 בכל התדיינות עתידית נפרדת, בסוגיית הסכם החלוקה ותוקפו מול הוראות הצוואה שבמחלוקת
29 שקוימה.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 פסק הדין קמא, בחלק העוסק בבחינת כשרותה של הצוואה, לרבות אי מעורבותו של ו' בעריכתה וכשרותו
2 של המנוח לצוות (סעיפים 17-21 לעיל), הכריע לחובת המערערים משני טעמים עיקריים:
- 3 א. עדותו של ר', בה נתן בית משפט קמא אמון מלא;
- 4 ב. אי עמידה של המערערים בנטל הראיה והשכנוע להוכחת טענותיהם בדבר אי כשרותה של הצוואה
5 ואי כשרותו של המנוח לצוות.
- 6 במסגרת הערעור דנן, לרבות בבקשה לראיות חדשות בערעור (אותה המלצתי לחבריי לקבל), תוקפים
7 המערערים את שני הטעמים הנ"ל של בית משפט קמא, כדלקמן:
- 8 א. לגבי מתן אמון מלא בעדותו של ר' בדבר נסיבות עריכת הצוואות, מודעותו של המנוח לשינוי בצוואה
9 שבמחלוקת לעומת הצוואות הקודמות (בה נישל את שני בניו המערערים, וקביעת ו' כזוכה יחיד של
10 עזבונו, ללא סיבה נראית לעין) ואי מעורבותו של ו' בעריכת הצוואה, טוענים המערערים, כי יש צורך
11 לבחון עדותו של ר' מחדש לנוכח גילוי ייצוגו את ו' בסכסוך האחים, ואף להעידו בשנית על כך
12 (הבקשה לראיות נוספות בערעור).
- 13 כפי שקבעתי לעיל, דעתי היא כי גם מכוחן של הראיות החדשות בערעור, יש להחזיר את ההליך
14 לבית משפט קמא לבחינת השאלות הנובעות מקבלת הראיות החדשות; לרבות שקילת העדתו של
15 ר' בשנית (לאחר קבלת עמדות הצדדים) ושקילת מהימנותו מחדש (ראו בנדון דבריי לעיל תחת
16 הפרק "בקשה להתיר הבאת ראיות נוספות בערעור").
- 17 ב. באשר לנטל השכנוע, טוענים המערערים, כי בנסיבות המצטברות דנן, המטילים ספק בכשרותה של
18 הצוואה ו/או בכשרותו של המצווה, היה על בית המשפט להטיל את נטל השכנוע על כתפיו של ו',
19 ועסקינן בנטל ראיתי הגבוה ממאזני ההסתברות (ראו בנדון סעיף 27 לעיל).
- 20 סבורני כי גם בטענות זאת צודקים המערערים, כפי שאפרט להלן.
- 21 אבחן את טענתם של המערערים לעניין העברת נטל השכנוע לכתפיו של ו', לגבי כל אחד מהנושאים הבאים:
- 22 א. פגמים צורניים בצוואה שבמחלוקת;
- 23 ב. אי מעורבותו של ו' בעריכת הצוואה;
- 24 ג. השפעה בלתי הוגנת;
- 25 ד. כשרותו של המנוח לצוות במועד עריכת הצוואה שבמחלוקת.
- 26 פגמים צורניים בצוואה שבמחלוקת
- 27 א. מ' בערעורו (שנתמך בכתב התשובה של יורשי ס' לערעור) טען לפגמים מהותיים, ולמצער צורניים,
28 מצטברים, בצוואה שבמחלוקת.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 לטענתו הפגמים בצוואה שבמחלוקת מתחילים בנסיבות מעמד החתימה של המנוח על צוואה זאת
2 (ראו פירוט בסעיף 25 לעיל) ונמשכים בפגמים מהותיים, ולמצער צורניים בצוואה (ראו פירוט בסעיף
3 26 לעיל). לרבות פטירתו של עד קיום אחד (ו. ע ז"ל) ואי מתן אמון בעד הקיום השני – העד מתא).
4 בנסיבות אלה העד היחיד שיכול להעיד על נסיבות החתמת המנוח והעדים על הצוואה הוא רק ו',
5 שהרי ר' רק ערך הצוואה ומסרה לו', אך לא החתים את המנוח ועדי הקיום עליה.
- 6 **ב. בכל הקשור לטענת הפגמים המהותיים – אקדים ואציין, כי אין בדעתי להתערב בקביעת בית**
7 **משפט קמא, כי ראה בפגמים הנטענים, לכל היותר כפגמים צורניים בלבד הניתנים לתיקון**
8 **בהתאם לסעיף 25 לחוק הירושה (ראו סעיף 17 לעיל).**
- 9 היינו בית משפט קמא שוכנע כי המנוח חתם על הצוואה, כמו גם שני עדי הקיום (לא נתן אמון
10 בעדותו של העד מתא, כי לא חתם על הצוואה שבמחלוקת, שכן בעדותו במשטרה ציין כי חתם על
11 צוואה זאת).
- 12 **ג. יחד עם זאת לטעמי, כגרסת המערערים (כמפורט בסעיפים 25-26 לעיל), אכן עסקינן בהצטברות של**
13 **מרכיבים נעלמים הכרוכים אחר הצוואה שבמחלוקת, המלמדים לכאורה על פגמים צורניים**
14 **אפשריים בצוואה שבמחלוקת, שחייבו או הצדיקו העברת נטל השכנוע לכתיבתו של ו'.**
- 15 **ד. שאול שוחט, בספרו פגמים בצוואות, הוצאת סדן, מהדורה שלישית (להלן: "שוחט"), מציין**
16 **כדלקמן:**

17 "הלכה פסוקה היא, שצוואה נראית תקינה מבחינה צורנית, חזקה עליה שמשקפת
18 היא את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה. מי שמבקש לפסול את הצוואה
19 מסיבה כלשהי המוכרת בדין – עליו נטל השכנוע (חובת הראייה), כלומר עליו
20 לשכנע שהצוואה אינה ביטוי לרצונו החופשי והאמיתי של המצווה. כלל זה אינו חל
21 כל מקום שהצוואה אשר אותה מבקשים לקיים אינה כוללת את היסודות הצורניים
22 הנדרשים בסעיפים 19, 20, 22, 23 לחוק. אם נתקיים פגם צורני כזה, שוב אין מקום
23 לאותה חזקה שלפיה הצוואה משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה.
24 להיפך, קיומו של פגם או חסר מעלה את החשד שהצוואה דווקא אינה משקפת רצון
25 כזה. עם זאת אין בכך כדי לפסול את הצוואה. המחוקק מאפשר לקיים את הצוואה
26 חרף הפגם, אלא שנטל השכנוע (חובת הראייה) שבצוואת אמת עסקינן עובר אז אל
27 שכמו של המבקש לקיימה, והוא שחייב לשכנע את בית המשפט שחרף הפגם,
28 הצוואה הנה ביטוי לרצונו האמיתי והחופשי של המצווה, ובמקרה זה כל ספק יפעל
29 לביטולה של הצוואה...

30 משעבר נטל השכנוע... אל מבקש הקיום, עליו להוכיח איפוא ללא כל ספק כי תוכן
31 הצוואה הוא ביטוי לרצונו החופשי והאמיתי של המצווה. בבואו להרים נטל זה על

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 מבקש הקיום להוכיח את צלילות דעתו של המצווה, את היעדרה של השפעה בלתי
2 הוגנת ואת היעדרם של כל יתר הפגמים הנזכרים בסעיף 30 לחוק הירושה ויש בהם
3 כדי לפגוע בגמירת דעתו של המצווה אם נטען להתקיימותם...
4 לטעמנו אין מקום להרחיק לכת עד כדי הבחנה בין הפגמים השונים וחומרת
5 פגמתם לעניין עצם העברת נטל השכנוע... הבחנה שכזו תביא לאי אחידות
6 בפסיקה בכל הנוגע לאופי שיש ליחס לפגם זה או אחר, אם 'כבד' הוא ואם 'קל' יש
7 להיצמד ללשונו של סעיף 25 לחוק הירושה ולהלכה הפסוקה שלפיהם כל פגם
8 פורמלי, קטן כגדול, יש בו כדי להעביר את נטל השכנוע... והבחנות לגביו תשמשנה
9 לקביעתן ולבחינתן של מידת נטל השכנוע... ושל דיות הראיות להרמתו" (ציטוטים
10 מעמודים 69-75).

11 ה. דבריו של המלומד שוחט בספרו הנ"ל שאומצו בפסיקה [ראו למשל: עמ"ש (חי) 589-12-18 מ. ע נ'
12 א.ע (25.6.2019) (להלן: "עניין ע.ע."); עמ"ש (בי"ש) 57029-05-18 מ.ס נ' א.ה. (29.11.18)], היו צריכים
13 לגרום לשופטת קמא, לנוכח הפגמים הנטענים של המערערים, שאינם "קלוטים מן האוויר", להעביר
14 את נטל הראייה להוכחת כשרות הצוואה לכתפיו של ו'.

15 משלא עשתה כן, טעתה ומן הראוי לקבל את הערעור בנקודה זאת, ולהחזיר את ההליך לבית משפט
16 קמא לבחון את הכרעתו בשנית, כשהפעם נטל השכנוע יוטל על ו'.

17 1. מה רמת נטל השכנוע שתידרש ו'?

18 סעיף 25(א) לחוק הירושה קובע כדלקמן:

19 "התקיימו מרכיבי היסוד בצוואה, ולא היה לרשם לענייני ירושה או לבית המשפט,
20 לפי העניין, ספק כי היא משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה, רשאי
21 הוא, בהחלטה מנומקת, לקיימה אם אף נפל פגם בפרט מן הפרטים או בהליך מן
22 ההליכים המפורטים בסעיפים 19, 20, 22 או 23 או בכשרות העדים, או בהעדר פרט
23 מן הפרטים או הליך מן ההליכים כאמור".

24 נטל השכנוע שיועבר לכתפיו של ו', כעולה מסעיף 25(א) לחוק הירושה, הוא נטל כבד (העדר ספק).
25 היינו ו' יצטרך לשכנע את בית המשפט כי אין כל ספק בדבר אמיתות הצוואה. קרי אין ספק בצלילות
26 דעתו של המצווה, את היעדרה של השפעה בלתי הוגנת ואת היעדרם של יתר הפגמים הנזכרים בסעיף
27 30 לחוק הירושה (אונס, איום, תחבולה או תרמית).

28 ראו לענין זה:

29 ע"א 2098/97 בוסקילה נ' בוסקילה פד"י נה (3) 837;

30 עניין ע.ע.;

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

שוחט, עמ' 69-70.

61. אי מעורבותו של ו' בעריכת הצוואה

א. סעיף 35 לחוק הירושה קובע כדלקמן:

"הוראת צוואה, פרט לצוואה בעל-פה, המזכה את מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה, והוראת צוואה המזכה בן-זוגו של אחד מאלה – בטלה".

ב. השופטת קמא דחתה את הטענה בדבר נטילת ו' בעריכת הצוואה שבמחלוקת, בהסתמך בעיקר על עדותו של ר' (ראו סעיף 19 לעיל).

על כך התרעם מ' (ראו סעיף 29 לעיל), תרעומת שגברה עם גילוי העובדה (שבאה לידי ביטוי בבקשה להבאת ראיות חדשות בערעור) שר' לכאורה אינו עד ניטרלי, שכן ייצג בעבר את ו' בסכסוך האחים על אודות עזבון אביהם.

כאמור לעיל המלצתי לחבריי לקבל את הבקשה לראיות נוספות, וכתוצאה מכך להחזיר מטעם זה ההליך לבית משפט קמא לבחינת הראיות הנוספות, תוך שקילת העדתו של ר' שנית (לאחר קבלת עמדות הצדדים) והערכת מהימנותו מחדש בשאלות שיעמדו על הפרק לבחינה מחדש, בהתאם לפסק דין זה.

ג. בכל מקרה, גם בחינת נסיבות המקרה דנן, על מורכבותן, מחייבות היו, כך לטעמי, העברת נטל השכנוע לכתפיו של ו' לשלילת מעורבותו על פי האפשרות השלישית שבסעיף 35 לחוק הירושה, שהינה – "לקח באופן אחר חלק בעריכתה".

על אפשרות שלישית זאת, ציין שוחט בספרו כדלקמן:

"בשונה משתי עילות הבטלות הקודמות – 'מי שערך אותה' ומי ש'היה עד לעשייתה', הנחשבים כמי שנטלו חלק בעריכתה של צוואה – נפסק כי הביטוי 'לקח באופן אחר חלק בעריכתה' של צוואה הוא ביטוי גמיש אשר מתמלא תוכן על פי נסיבותיו של כל מקרה ומקרה, ויישומו נעשה על פי ההיגיון ומבחן השכל הישר.

... לשון העילה השלישית הנה גמישה. היא אינה מגדירה בצורה חד משמעית את הפעולות הפוסלות צוואה... על פי תכליתה של הוראה זו תיפסל צוואה בנסיבות שבהן השתתפותו של נהנה מעלה את החשש להשפעה לא הוגנת בעריכת הצוואה... עילה זו נבחנת איפוא לפי הנסיבות הכוללות של עריכת הצוואה – ובפרט טיב המעורבות ועוצמתה – והמחוקק מעניק לבית המשפט מרחב פרשנות רחב בהקשר זה...

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 פעולה מצומצמת כלשהי של הנהנה כשלעצמה אינה הופכת אותו להכרח למי
2 שלקח באופן אחר חלק בעריכתה של הצוואה... אך יש שדווקא הצטברותן של
3 מספר פעולות שונות שעשה הנהנה (גם אם כל אחת מהן בנפרד לא תביא לפסילת
4 זכייתו) היא שתבסס את המסקנה כי הנהנה לקח חלק בעריכת הצוואה. לפיכך, יש
5 לבחון במבט רחב את מכלול האירועים והזיקות בהיקבצם יחד שמא יש בהם כדי
6 ליצור את אותה השתתפות בעריכתה של הצוואה הבאה בגדרו של סעיף 35 לחוק.
7 בדיקה עצמאית זו תיעשה בזהירות, כדי שלא להביא לבטלות הצוואה ולסיכול
8 רצונו של המצווה עקב פעולות של הנהנה שאינן חורגות מפעילות 'טכנית' או מקיום
9 ניטרלי של משימות שהטיל עליו המצווה או ממילוי שליחות שאין בה מעורבות
10 יתר. אולם כשם שאין להרחיב את תכולתו של סעיף 35 לחוק ולהכילו על אנשים
11 שהחוק אינו דן בהם במישרין, כך אין לצמצם את תחולתו של הסעיף ולהוציא
12 מגדרה מצבים שהחוק דן בהם, שכן מגמת פניו של המחוקק היא למנוע את
13 היווצרותם" (ציטוטים מעמ' 318-311).

14 ד. במקרה דנן יש הצטברות של נסיבות, שפורטו בסעיף 29 לעיל, המקימות חשש לקיומה של האפשרות
15 השלישית שבסעיף 35 ("לקח באופן אחר חלק בעריכתה").

16 חשש זה מתגבר לאור העובדה, כי בנדון שלל בית משפט קמא כל מעורבות של ו' בעריכת הצוואה
17 בהסתמך על עדותו של ר', שלא גילה כי ו' היה לקוח שלו בסכסוך עם אחיו, וגם ו' לא גילה זאת.

18 חשש זה גם מתגבר לנוכח העובדה, כי עסקינן בשלוש צוואות שנערכו אחת אחרי השנייה, בהפרש
19 של כחודש-חודשיים זו מזו, כשבשתי הצוואות הראשונות, ס' ומ' נמנו עם זוכי עזבון המנוח,
20 ובצוואה שבמחלוקת נושלו מעזבונו של המנוח, כש' הינו הזוכה או הנהנה היחיד על פיה, ללא כל
21 סיבה מוכחת או נראית לעין.

22 עובדה תמוהה נוספת קיימת בגרסאות השונות, לרבות של ו', בשאלת מציאת הצוואה שבמחלוקת
23 (בנדון נפנה לסעיף 29 להודעת הערעור של מ', על האסמכתאות שבה).

24 בעדותו במשטרה ובתשובותיו לשאלון שהועבר אליו ו' טען שלא ידע על הצוואה השלישית, ורק
25 בשנת 2003 נודע לו עליה באופן מקרי והוא זה שמצאה;

26 לעומתו, בעדותם של בנו ה' וחברו ע', נטען כי הצוואה שבמחלוקת נמצאה על ידם בארגזים בעליית
27 הגג.

28 עסקינן בשתי גרסאות שונות.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 בכל אופן ר' העיד כי ו' ידע על הצוואה שבמחלוקת מתחילת הדרך, שהרי מסרה לידי לאחר שערכה
2 (וטרם חתימת המנוח והעדים עליה). הוסיף ר' כי אם ו' אומר שמצאה רק לאחר 20 שנים, אז הוא
3 משקר (עדותו עמ' 529 לפרו' שו' 1-4; עמ' 525 לפרו' שו' 1-3).

4 כנראה לנוכח עדותו זאת של ר', בפנינו, בישיבת הערעור, כבר העלה בא כוחו של ו' גרסה חדשה, על
5 פיה ו' ידע לכל אורך הדרך על קיומה של הצוואה השלישית שבמחלוקת, אך הוא מצאה רק בשנת
6 2003 (עמ' 5 לפרו' שו' 12-14).

7 שינויי גרסה זאת מצדם של ו' ועדיו, מקימים לכאורה חשש לא קטן באמיתות הצוואה ו/או בשאלת
8 מעורבותו של ו' בעריכתה.

9 ה. **בפרשת בוטו** (ע"א 6496/98 מופק בוטו נ' סאמי בוטו, פ"ד נד(1) 19), ציין בית המשפט (כב' השופטת
10 שטרסברג-כהן), כי יש שהנהנה פעיל במעשה מסוים אחד אשר כשלעצמו אינו הופך אותו למי שנטל
11 חלק בעריכת הצוואה, ויש שהצטברות של כמה פעילויות שונות תוביל למסקנה כי יש בה משום
12 נטילת חלק בעריכת הצוואה. לכן כשבוחנים את כל אותן פעולות גם יחד, יכול שיתקבל הרושם של
13 מעורבות-יתר, שיש בה כדי להכתימו בנטילת חלק בעריכת הצוואה.

14 למשל **בפרשת בוטו**, מעורבות הנהנה היתה, בין היתר בכך שהזמין עורך-דין לבקשת אביו
15 (כשהשיחה בין עורך-הדין לאב נעשתה ביחידות ושלא בנוכחותו). הוא לקח את הצוואה שערך עורך-
16 הדין והביא אותה לבית החולים שם שהה האב, לשם החתמתו עליה בפני עדים; הוא הביא עמו
17 לבית החולים אחד משני עדים שחתמו על הצוואה; הוא נכח בחדר בעת החתימה על הצוואה על-
18 ידי המצווה והעדים. כל אחת מפעילויות אלה, כשלעצמה, אינה הופכת אותו להיות מי שלקח חלק
19 בעריכת הצוואה, אם כי הצטברותן מצביעה לכיוון מעורבות-יתר.

20 **נסיבות פרשת בוטו מזכירות את המקרה דנן על נסיבותיו.**

21 כד גם בע"א 5869/03 חרמון נ' גולוב, פ"ד נט(3) 1, ציין בית המשפט בפסקה 16, כי:

22 **"השכל הישר מורנו גם כי הצטברותם של אירועים וזיקות שאולי כל אחד מהם**
23 **כשלעצמו לא היה בו כדי להציב תווית של נטילת חלק בעריכת הצוואה, בהיקבצם**
24 **יחד ב'מבט-על' אל המכלול, יוצרים הם אותה השתתפות בעריכתה שיש בה כדי**
25 **לפסול".**

26 בנסיבות דנן, איני מרחיק לכת לומר כי פעולותיו של המשיב הגיעו עד כדי השתתפות בעריכת
27 הצוואה המחייבים את פסילתה, למרות שכך טענו המערערים.

28 כל שקובע אנוכי, שהצטברות הנסיבות המיוחדות במקרה דנן שאוזכרו לעיל, צריכות היו להוביל
29 את השופטת קמא לקבוע, כי נטל השכנוע לשלילת מעורבות בעריכת הצוואה, צריך היה להיות
30 מועבר לכתפיו של ו'.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

משלא עשה כן בית משפט קמא הוא טעה, ומן הראוי לקבל את הערעור בנקודה זאת, ולהחזיר את ההליך לבית משפט קמא לבחון את הכרעתו בשנית, כשהפעם נטל השכנוע יוטל על ו'.

62. השפעה בלתי הוגנת

א. סעיף 30(א) לחוק הירושה קובע כדלקמן:

"הוראת צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית – בטלה".

ב. שוחט בספרו מציין לעניין נטל השכנוע בטענת השפעה בלתי הוגנת כדלקמן:

"... בדרך כלל החובה לשכנע את בית המשפט בדבר קיומה של השפעה בלתי הוגנת מוטלת על מי שתוקף את הצוואה, אך אם לא נעשתה הצוואה בהתאם לדרישות הצורניות של סעיף 20 לחוק... אזי נטל השכנוע... שלא היתה השפעה בלתי הוגנת מוטל דווקא על מי שמבקש לקיים את הצוואה למרות הפגם הצורני שבו היא לוקה..."

לסיכום, ההלכה שהפכה להלכה פסוקה שאין חולקים עליה היא כי כל מקום שיש פגם צורני בצוואה העומדת לדיון עובר נטל השכנוע... אל מבקש הקיום... מכוח הוראת סעיף 25 לחוק גם לעניין ספק לפי סעיף 30(א) לחוק..."

נטל השכנוע... – עניינו המעשי הוא מהימנות הראיות, ובית המשפט פוסק על פיו. אם בתום גביית הראיות נותר ספק לגבי קיומה של עובדה רלוונטית מסוימת, אזי יפסיד הצד שעליו היה הנטל לשכנע את בית המשפט בדבר קיומה" (ציטוטים מעמ' 182-183).

ג. יישום ההלכה דלעיל יוביל לקביעה, שהיות ובמקרה דנן עסקינן בצוואה עם חשש משמעותי לפגמים צורניים (וכבר עמדנו על כך לעיל), מן הראוי היה שמטעם זה, גם בשאלת ההשפעה הבלתי הוגנת, נטל השכנוע יועבר לכתפיו של ו', להוכחת העדר השפעה בלתי הוגנת על המנוח בצוואה שבמחלוקת (ראו בנדון טענות המערערים בערעוריהם בנדון, כמפורט בסעיפים 30 ו-35 לעיל).

ד. מסקנה זאת מתחזקת מהצטברות נסיבות מיוחדות כדלקמן:

* לנוכח העובדה כי עסקינן בשלוש צוואות שנערכו אחת אחרי השנייה, בהפרש של כחודש-חודשיים זו מזו, כשבשתי הצוואות הראשונות, ס' ומ' נמנו עם זוכי עזבון המנוח, ובצוואה שבמחלוקת נושלו מעזבונו של המנוח, שהינו הזוכה או הנהנה היחיד על פיה, ללא כל סיבה מוכחת או נראית לעין.

* "מציאת" הצוואה שבמחלוקת על ידי ו' בשלב כה מאוחר, בשנת 2003 רק לאחר הגשת תביעה לאכיפת הסכם החלוקה על ידי ס' (ראו סעיף 7 לעיל); וגם אז גרסתו של ו' ועדיו

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 בדבר נסיבות מציאת הצוואה ו/או ידיעתו של ו' עליה, אינן אחידות (ראו דבריי בסעיף 61(ד)
2 לעיל);
- 3 ידיעתו הלכאורית של ו' על הצוואה שבמחלוקת (בהסתמך על עדותו של ר', ואף לאור *
4 הצהרת בא כוחו בפנינו, בישיבת הערעור, כמוזכר לעיל), ולמרות זאת בחר לחתום על הסכם
5 החלוקה, בו (בניגוד לצוואה שבמחלוקת, במסגרת הוא הנהנה היחיד) עזבנו של המנוח
6 חולק בין האחים בחלקים שווים.
- 7 התקיימותם של חלק ממבחני הלכת מרום, כדלקמן: *
- 8 מבחן העצמאות – לגביו קבעה השופטת קמא בסעיף 133 לפסק הדין כי **"המנוח לא התנהל**
9 **באופן עצמאי, כשהמטפל העיקרי בו היה ו'";**
- 10 מבחן התלות והסיוע – לגביו קבעה השופטת קמא בסעיף 133 לפסק הדין כי **"הגם כי אין**
11 **חולק באשר לתלותו הפיזית של המנוח בו', אין בכך בלבד כדי ללמוד על יחסים החורגים**
12 **מיחסי קרבה, אמון ודאגה הנהוגים בין אב לבנו על אחת כמה וכמה נוכח טיפולו בו ו/או**
13 **על קיומה של השפעה בלתי הוגנת שהופעלה על המנוח...."**
- 14 בנדון העד ר' מציין כי ראה את ו' מחתל את אביו המנוח ואלה **"דברים שאי אפשר לשכוח"**
15 (עמ' 529 לפרו' שו' 21-22).
- 16 היינו – הגם שהוא בנו, רואים כאן לכאורה תלות וסיוע של ממש בין המנוח לו'.
- 17 נסיבות עריכת הצוואה – כאן קיצר בית משפט קמא בדבריו, בצינו (בסעיף 133 לפסק הדין) *
18 כי **"כמפורט לעיל, לא הוכח כי לו' מעורבות כלשהי בעריכת הצוואה"**. ברם כפי שצינו
19 לעיל, בנסיבות התמוהות המצטברות דן, לרבות הראיות החדשות, יחייב הדבר בחינה
20 מחדש על ידי השופטת קמא.
- 21 ה. כל אלה מובילים למסקנה ולקביעה, כי נטל השכנוע לשלול השפעה בלתי הוגנת צריך היה להיות
22 מועבר לכתפי ו', ובניגוד לקביעת השופטת קמא בסעיף 134 לפסק הדין כי: **"מהאמור לעיל עולה,**
23 **כי ס' לא הרים את הנטל המוטל עליו להוכיח טענותיו לעניין השפעה בלתי הוגנת, ולא הוכיח**
24 **התקיימות התנאים לקביעת קיומה של השפעה בלתי הוגנת על המנוח"**.
- 25 באי העברת נטל השכנוע כאמור לשלילת השפעה בלתי הוגנת לכתפיו של ו', טעה בית המשפט קמא.
- 26 לכן מן הראוי לקבל את הערעור בשאלת ההשפעה הבלתי הוגנת, ולהחזיר את ההליך לבית משפט
27 קמא לבחון את הכרעתו בשנית, כשהפעם נטל השכנוע יוטל על ו'.
- 28
- 29

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

63.

כשרותו של המנוח לצוות במועד עריכת הצוואה שבמחלוקת

- 1
2 א. בנדון נטען בערעורו של מ', כי בית המשפט התמקד בנדון בבחינת כשרותו של המנוח מבחינה רפואית
3 גרידא. משמצא שמצבו הרפואי של המנוח היה תקין הכשיר הצוואה.
4 ברם היה על בית המשפט לבחון בעניין כשרות המנוח את מודעותו לכך שעורך צוואה, היקף רכושו,
5 היקף יורשיו, ותוצאות צוואתו (שמדיר יורשים אחרים).
6 נקודות אלה לא הוכחו, ולכן לא ניתן לומר כי הוכחה כשרותו של המנוח לחתום על הצוואה
7 שבמחלוקת (ראו סעיף 28 לעיל).
8 ב. בנדון ציין בית משפט בסעיף 133 לפסק הדין, כי:
9 "לא הובהר, האם המנוח נדרש לסיוע בפעולות שאינן פעולות פיזיות/יומיות -
10 כך לדוגמא, האם היה מסוגל לנהל רכושו ו/או אדמותיו? האם נדרש לסיוע בניהול
11 חשבונות ו/או כספיו?
12 כאמור לעיל, כב' הרשם הבכיר (בדימוס) מר ר' העיד, כי המנוח הוא שהביע בפניו
13 את רצונותיו בכל הנוגע לצוואתו, שלוש פעמים.
14 כאמור, אף מעדותם של יתר העדים עולה כי התרשמו בדבר היות המנוח כשיר,
15 ויודע רצונותיו. מר מתא אף העיד כי המנוח נדרש לשכנע אותו על מנת שיחתום
16 כעד קיום לצוואה".
17 בסעיף זה ציינה השופטת קמא, די בקצרה, כי התרשמה שהמנוח הבין את טיבה של הצוואה
18 שבמחלוקת, בהסתמך על:
19 * עדותו של ר' (שהעיד, כי המנוח הוא שהביע בפניו את רצונותיו בכל הנוגע לצוואתו, שלוש
20 פעמים).
21 * עדותם של עדים נוספים, שמעדותם עולה כי התרשמו בדבר היות המנוח כשיר, ויודע
22 רצונותיו.
23 * עדותו של מתא, עד הקיום, שהעיד כי המנוח נדרש לשכנע אותו על מנת שיחתום כעד קיום
24 לצוואה.
25 לטעמי כאמור:
26 * הסתמכותה בנדון על עדותו של ר', שהסתיר את עובדת ייצוגו של ו' על ידו בסכסוך האחים,
27 ועל עד הקיום מתא, בו בית משפט לא נתן אמון, עם הותרת סימן שאלה (כמצוין בסעיף
28 133 לפסק הדין) בדבר הסיוע הנדרש למנוח לנהל את רכושו באופן עצמאי, **בעייתית משהו**

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 ומצדיקים לכאורה את העברת נטל השכנוע בנדון לכתפיו של ו' (זאת מעבר לפגמים צורניים
2 אפשריים בצוואה ונסיבות עריכתה והחתמתה);

3 * הסתמכותה של השופטת קמא על עדים נוספים אינה ברורה דיה, שהרי אין פירוט בפסק
4 הדין בהקשר הנדון, מי העדים הנוספים, מה תוכן עדותם והאם עדותם עוסקת במועד
5 עריכת הצוואה שבמחלוקת, שזה המועד הקובע לעניין זה.

6 ג. מעבר לכך – סעיף 26 לחוק הירושה קובע כדלקמן:

7 "צוואה שנעשתה על ידי קטין או על ידי מי שהוכרז פסול-דין או שנעשתה בשעה
8 שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה – בטלה".

9 על חוסר הכושר להבחין בטיבה של צוואה, ציין שוחט בספרו כדלקמן:

10 "... הגבלת כושר זו שאליה מכוונת הוראת סעיף 26 לחוק הירושה, עניינה מצבו
11 הנפשי – מנטלי – קוגניטיבי של המצווה ויכולתו להבין את מהותה של הפעולה
12 המשפטית שאותה הוא עושה, כלומר הצוואה. נטל השכנוע... באשר לקיומה של
13 ההגבלה מוטל על מי שרוצה להיבנות ממנו, ובצוואה הנראית תקינה מבחינה
14 צורנית – על המתנגד לה..."

15 חומר הראיות צריך להיות נכון למועד עריכתה של הצוואה...

16 אין די בכך שהמצווה עמד על משמעותה של הצוואה והבין את תוכנה. המבחן הוא
17 רחב יותר (ההדגשה שלי – ח"ש): האם היה המצווה מודע למהות מעשיו
18 ולתוצאותיהם? לשם עמידה בבחינה זו עליו להיות מודע הן לעובדה שהוא עורך
19 צוואה... הן להיקף רכושו ולזהות יורשיו הן להשפעת תוכנה של הצוואה שעשה
20 על היורשים לפיה ועל המודרים ממנה (לאמור, שהוא היה מודע לציפיותיהם של
21 אלה שהוא מיטיב עמם ושל אלה שאותם הוא מדיר מצוואתו). מכאן שהמצווה
22 חייב להבין את פעולת הציווי לא רק מבחינה פורמלית – תוכנית, אלא גם מבחינה
23 מהותית. רק כך ניתן לקבוע כי תוכן הצוואה הנו פרי הפעלת שיקול דעת עצמאי
24 משלו ולהורות על קיומה. עם זאת, ברור שאין בדרישה לקיום המודעות האמורה
25 להטיל חובה שהצוואה תיערך בתבונה או בסבירות או שתהא בה מידה של
26 הומניות. כל אלה הם עניין לרצונותיו של המצווה. די לבית המשפט שישתכנע כי
27 היה בהתנהגותו הכללית של המצווה בעת עשיית הצוואה והחתימה עליה כדי
28 להצביע שהמצווה ידע להבחין בטיבה של צוואה" (ציטוטים מעמ' 162-167).

29 ד. במקרה דנן – נסיבות עריכת הצוואה שבמחלוקת והחתמתה (על ידי המנוח ועדי הקיום), הפגמים
30 הצורניים האפשריים שבה, הדרת שני אחים (ס' ומ') ממנה (לעומת שתי הצוואות הראשונות) תוך
31 פרק זמן קצר מהצוואות הקודמות ללא סיבה נראית לעין, היו צריכים להוביל את בית משפט קמא

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

1 לקבוע, כי נטל השכנוע להבנת המצווה את הצוואה בהתאם למבחן הרחב המוזכר בספרו של שוחט
2 והמצוטט לעיל, מוטל על ו'.
3 נזכיר כי ר', עורך שלוש הצוואות, לא ידע בסופו של יום להבהיר את פשר השינוי שחל אצל המנוח
4 בצוואה השלישית (שבמחלוקת) לעומת שתי הצוואות הראשונות, בה נישל את שני בניו מ' וס', הגם
5 ששלושתם נערכו בפער זמנים קצר ביותר (עדותו של ר' עמ' 525 לפרו' שו' 26-21).
6 ה. משלא עשה כן בית משפט קמא הוא טעה, ומן הראוי לקבל את הערעור בנקודה זאת, ולהחזיר את
7 ההליך לבית משפט קמא לבחון את הכרעתו בשנית בנקודה זאת, כשהפעם נטל השכנוע יוטל על
8 ו'.

סוף דבר

64. לאור כל האמור לעיל, אמליץ לחבריי כדלקמן:

- 12 א. לקבל הערעורים בחלקם, באופן שייקבע כי קביעות בית המשפט בפסק הדין בפרקים הבאים (כפי
13 שמופיעים בפסק הדין) יבוטלו, ועניינם יוכרע בשנית על ידי בית המשפט כשהפעם נקודת המוצא
14 היא שנטל השכנוע מוטל על ו':
15 פסלות הצוואה מחמת פגמים צורניים;
16 כשרות המצווה (המנוח) לצוות;
17 מעורבות – נטילת (ו') חלק בעריכת הצוואה.
18 השפעה בלתי הוגנת.
19 ב. הראיות החדשות יוגשו לבית משפט קמא, שיחליט, לאחר קבלת עמדות הצדדים, אם להעיד את ר'
20 בשנית לגביהן, יעריך מהימנותו בשנית ויקבע ממצאיו בנושאים דלעיל (המפורטים בס"ק (א)) גם
21 לנוכח ממצאיו בראיות הנוספות.
22 ג. לחייב את המשיב ו' בשני הערעורים בהוצאות המערערים בערעורם בסכום של 8000 ₪ לכל צד
23 מערער (סך הכל 16,000 ₪), שישולמו תוך 30 ימים מיום מתן פסק דין זה, שאם לא כן יישא הסכום
24 הפרשי הצמדה וריבית כדין עד ליום התשלום המלא בפועל.
25 ד. ערבון שהפקיד כל אחד מהמערערים בערעורו, יוחזר לידי באמצעות בא כוחו.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

השופטת אספרנצה אלון:

- 1
2 קראתי את פסק דינו המקיף של חברי האב"ד כב' השופט ח. שרעבי ואני מסכימה עם מסקנתו כי נטל ההוכחה
3 מוטל על כתפי ו', אך שונה דעתי היא באשר לצירוף הראיות.
- 4
5 2. המנוח חתם בחייו על 3 צוואות, כולן בפני עדים וכולן נערכו בתאריכים צמודים זה לזה בשנת 1981 - מאי
6 1981, יולי 1981, אוגוסט 1981- היא האחרונה מבחינת זמנים, מושא פסק הדין קמא בה ציווה את כל עזבונו
7 בלעדית ל-ו' (להלן: "**צוואת אוגוסט 81**"). כ-12 שנים לאחר פטירת המנוח חתמו בניו על הסכם חלוקת העיזבון
8 שלא בהתאם לצוואות, הגישו בקשה לבית הדין הכנסייתי למתן צו ירושה תוך שהם מציינים כי המנוח לא
9 הותיר אחריו צוואה. לאחר שפרץ סכסוך ביניהם עתר ו' לביטול צו הירושה ולקיום צוואת אוגוסט 81. צו
10 הירושה בוטל על ידי בית הדין הכנסייתי ונקבע כי האחים נהגו בחוסר תום לב עת הסתירו את צוואות המנוח.
11 האחים המנושלים, הם ס' ומ', טענו כי צוואת אוגוסט 81 סובלת מפגמים מהותיים, או לכל הפחות צורניים.
- 12 3. בית משפט קמא קבע כי ניתן לרפא הפגמים הצורניים וכך קבע בסעיף 112 ו-113 לפסק דינו:
13 "112. תאריך הצוואה – אין חולק כי צוואת אוגוסט 81 נושאת על גביה תאריך, ולכאורה בכך קוימו
14 רכיבי היסוד בצוואה, בהינתן כי הצוואה הינה בכתב והובאה בפני שני עדים (סע 25(ב) לחוק).
15 כב' הרשם הבכיר (בדימוס) מר ר' העיד כי רשם על גבי הצוואה את תאריך עריכתה והיא נמסרה
16 לו', אך לא ידע להעיד מתי נחתמה. בעדות זו בלבד, אין משום ראיה כי צוואת אוגוסט 81 לא נחתמה
17 בו ביום.
18 כאמור, העד מתא הכחיש כי חתם כעד קיום על צוואת אוגוסט 81 ולמעשה לא הציג גרסה באשר
19 לנסיבות חתימתה, ועד הקיום הנוסף הלך לעולמו.
20 ועוד - ע"פ הפסיקה הנוהגת בהתייחס לפגם בתאריך (לרבות חוסר בתאריך) הינו פגם הניתן לריפוי
21 בהתאם לסע' 25(א) לחוק הירושה [ראה ש. שוחט, מ. גולדברג, י. פלומין, דיני ירושה ועזבון,
22 מהדורה שישית, בעמ' 90], כך שגם אם היה מוכח - לא היתה מניעה לתקנו.
23 113. על כן, לא מצאתי כי הוכח, כלל ועיקר, קיומו של פגם, שיש בו כדי להפוך את נטל הראיה
24 ולהעבירו לכתפי ו'.
25 והנטל להוכיח כי מצבו הרפואי/ קוגניטיבי של המנוח לא אפשר עריכת הצוואה ו/או כי היה נתון
26 להשפעה בלתי הוגנת ו/או כי ו' היה מעורב בעריכת הצוואה – מוטל על כתפי ס'".
- 27 4. אכן פגמים צורניים בצוואה ניתנים לריפוי, כפי שקבע בית משפט קמא (בע"מ 11116/08 פלוני נ' אלמוני (נבו
28 5.7.2012)), יחד עם זאת, די בצבר הנסיבות בתיק המשפט דן, ובפרט העובדה כי העד ר' לא יכול היה להעיד
29 על אשר אירע לאחר שמסר את צוואת אוגוסט 81 לידי ו', העד הנוסף לא יכול להעיד על נסיבות האירועים
בזמן החתימה על הצוואה נוכח מותו ("עד הקיום הנוסף הלך לעולמו") ובדגש הכחשתו של העד מתא שחתם

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 כעד קיום לצוואה המדוברת, כדי להוכיח כי "נפל פגם בפרט מן הפרטים או בהליך מן ההליכים" המפורטים
2 בסעיף 20 לחוק הירושה (סעיף 25 לחוק הירושה), או לכל הפחות כי קיים ספק משמעותי ביחס אליהם.
- 3 מטרת סעיף 25 לחוק הירושה הינה התחקות אחר רצונו האמיתי של המצווה, תוך מתן אפשרות להתגבר על .5
4 פגמים פורמליים (עיינו לדוגמא ע"א 8991/04 בורהאן סובחי יעקוב ברגות נ' זוהיר ברגות נצרת (נבו 4.10.2006)
5 והאסמכתאות המצוינות שם). יחד עם זאת, שימוש בסעיף 25 לחוק הירושה גורם להיפוך נטל הראייה, וזאת
6 מן הטעמים הבאים: "[...] כאשר עסקינן בצוואה הנגועה בפגמים צורניים עובר נטל הראייה להסרת הספק
7 בדבר אמתותה, לאמור כי היא משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה [...]. הטעם לדרישה זו הוא
8 כי בניגוד לצוואה התקינה לכאורה מבחינה צורנית, העומדת בחזקת כשרותה והנטל לפוסלה מוטל על
9 המתנגד לה, צוואה פגומה אינה זוכה לחזקה זו. קיומו של הפגם מעלה את החשד שהצוואה אינה משקפת
10 את רצונו של המצווה ומכאן הטלת מלוא כובד הנטל על מבקש הקיום. כאשר נותר ספק בליבו של בית
11 המשפט האם הצוואה משקפת את רצונו האמיתי והחופשי של המצווה ימנע הספק את קיומה של הצוואה
12 [...]" (עיינו עמ"ש (מחוזי מרכז) 44175-10-16 ר. ב נ' ע. מ (נבו 30.11.2017) והאסמכתאות המצוינות שם),
13 וכן: "[...] קיומו של פגם מעלה את החשד שהצוואה אינה משקפת את רצונו החופשי, האמיתי, המלא
14 והמוחלט של המצווה. גם אם עסקינן בפגמים צורניים, עובר נטל ההוכחה להסרת הספק בדבר אמיתות
15 הצואה אל המבקש לקיימה [...]" (עיינו עמ"ש (מחוזי באר שבע) 57029-05-18 מ.ס נ' א.ה (נבו 29.11.2018)
16 והאסמכתאות המצוינות שם).
- 17 נוכח כל האמור, סבורני כי שגה בית משפט קמא משקבע שאין להעביר את נטל הראייה לכתפי ו', וכי נטל
18 הראייה מוטל על ס' ומ'. .6
- 19 באשר לצירוף הראיות אני סבורה שאין להתיר צירופן. חברי כב' השופט חננאל שרעבי קבע שהתנאים .7
20 המצוינים בתקנה 144 לתקנות חלים בענייננו, מכאן שיש להחזיר התיק לבית משפט קמא על מנת שיבחן
21 הראיות החדשות והשלכותיהן לגבי השאלות שבמחלוקת. את מסקנתו זו הסיק, להבנתי, מכך שמר ר' זכה
22 לאמון מלא מבית משפט קמא באשר לנסיבות עריכת שלושת הצוואות והיעדר מעורבותו של ו' בעריכתן (סעיף
23 50 לפסק דינו). אני סבורה אחרת, ואנמק.
- 24 מר ר' נחקר בבית משפט קמא על ידי ארבעה עורכי דין שונים (עו"ד חמאיסי, עו"ד עבד, עו"ד דקווח ועו"ד .8
25 עודה). פרוטוקול עדותו מתפרס על פני 28 עמודים. בית משפט התרשם ממהימנותו (ראו סעיף 106 וכן 130
26 לפסק הדין קמא). עדותו של ר' הייתה ארוכה, בית משפט קמא נתן בו אמון מלא. העד מר ר' לא צמצם את
27 מעורבותו של ו' בצוואה, סתר את גרסת ו' כי גילה את צוואת אוגוסט '81 שנים רבות לאחר מכן, וכן מסר
28 עדות מפורטת באשר למנוח ונסיבות עריכת הצוואות, עובדות שלא נסתרו.
- 29 ראו למשל, העד ר' העיד ביחס למעורבותו של ו' לעניין הצוואה, כדלקמן: .9
30 "ש: נתבקשת לגשת למנוח. ועל ידי מי התבקשת? ת: רוב הסיכויים אם אני לא טועה, כנראה ו'."
31 (פרוט' דיון עמ' 4, ש' 38-39);

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 וכן: "עו"ד חמאיסי: נכון. כשאתה אומר שרוב הסיכויים שהיה זה ו' שקיבל ממך את הצוואה, כן?
2 לו' מסרת 3 עותקים של הצוואה? העד, מר ר': את העותקים שהכנתי." (פרוט' דיון עמ' 9, ש' 11-
3 13);
- 4 וכן: "ש: וחץ מהרשימה שסידרו לך, אתה נעזרת גם, קיבלת סיוע כל שהוא גם מו' מן הסתם. ת:
5 למה אתה מתכוון סיוע? ש: למשל בפרט כל שהוא בעניין חלקה כזו או אחרת או, ת: לא, לא היה
6 צריך סיוע. ש: לא היה צריך סיוע? ת: לא." (פרוט' דיון עמ' 9, ש' 29-35),
- 7 וכן: "עו"ד עודה: [...] מר ר', אני רוצה רק להדגיש שתי נקודות. אמרת שכשישבת עם המנוח בעניין
8 עריכת הצוואות אתה לא נתת לו' להתערב ולא זכור לך שו' התערב, ואם היה מתערב היית אומר לו
9 "אל תתערב". העד, מר ר': לא זכור לי שהתערב. אם היה מתערב ומשפיע הייתי אומר לו "אל
10 תתערב". ואם בכל זאת היה ממשיך להתערב לא הייתי עורך צוואות." (פרוט' דיון עמ' 27, ש' 33-37),
- 11 10. ראו למשל, מר ר' לא תמך בגרסת וו' ביחס לגילוייה המאוחר של צוואת אוגוסט 81, כדלקמן:
12 "ש: כן. אז ו' למעשה ידע על הצוואה השלישית. ת: ידע." (פרוט' דיון עמ' 26, ש' 32-33),
- 13 וכן: "ש: עכשיו, אם ו' אומר שהוא גילה את הצוואה הזאת אחרי איזה 20 שנה, כנראה שהוא משקר,
14 נכון? ת: אם הוא אומר את זה, כן. הוא משקר." (פרוט' דיון עמ' 27, ש' 1-3).
- 15 11. ראו למשל, מר ר' העיד ביחס לתוכן הצוואה כי קיבלה ישירות מהמנוח, כדלקמן:
16 "ת: לא, מו' אני לא קיבלתי פרטים. ש: לא קיבלת. הגעת למנוח, לביתו של המנוח? ת: כן. ש: והוא
17 מסר לך את פרטי הצוואה שהוא רוצה? ת: נכון." (פרוט' דיון עמ' 5, ש' 14-18),
- 18 וכן: "ת: אני הגעתי אליו הביתה, קיבלתי את תוכן הצוואה. הכנתי אותה והיא נשלחה אליו." (פרוט'
19 דיון עמ' 8, ש' 32-33).
- 20 12. ראו למשל, מר ר' העיד ביחס לסיבת שינוי הצוואות הקודמות ועריכת צוואת אוגוסט 81, כדלקמן:
21 "ת: אני לא יודע מה גרם לכך. אבל הוא ביקש לשנות. הוא ביקש להוסיף עוד הטבות לו'. בגלל שהוא
22 הרגיש שהוא מחויב לו' עוד הרבה. ש: מי אמר לך את זה? ת: כשהייתי אצלו בפעם השניה. ש:
23 בפעם השניה? ת: כן. בפעם השלישית בעצם. בפעם האחרונה הוא אמר לי שהוא רוצה את הכל בגלל
24 שו' עשה לו הרבה טוב." (פרוט' דיון עמ' 16, ש' 18-24),
- 25 וכן: "ת: [...] אני לא יכול להעיד למה הוא שינה. אבל אני יכול להעיד שמצבו היה כל כך רגיש וכל
26 כך התחשב בבן שלו שעזב את עבודתו ושירת אותו כל הזמן." (פרוט' דיון עמ' 17, ש' 3-5),
- 27 וכן: ש: ספר לי על השיחה שהייתה שם. שאלת אותו "מדוע אתה רוצה לשנות, ת: כן, שאלתי אותו,
28 ש: טוב ויפה, ת: שאלתי אותו מה קרה, [...] ת: נכון. אז הוא אמר לי בצורה מפורשת שהבן שלו עזב

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 את העבודה שלו. יש לו ילדים קטנים בבית. הוא לא, ש: כן. ת: לא מתפרנס. והוא רוצה, הוא רצה
2 להיטיב לו עוד יותר עם הצוואה הראשונה. " (פרוט' דיון עמ' 17, ש' 26-39),
3 ראו למשל, העיד מר ר' ביחס לרצונו החופשי של המנוח וגמירות דעתו, כדלקמן: .13
- 4 "ש: אבל בגלל זה גם כנראה שהוא שינה צוואה שלישית. ת: יכול להיות. ש: יכול להיות. ואתה
5 בתור עורך דין מקצועי לא חשבת שמן הנכון לבדוק את הרצון האמיתי ללא קשר לכעס או עלבון
6 נקודתי של אירוע חד פעמי. ת: אני בדקתי ברגע שהוא אמר לי מה שהוא אמר, אם הוא באמת מבין
7 מה שהוא אומר, וזהו, ש: אבל אתה גם קושר בין הצוואה השלישית לבין העלבון והכעס שלו. ככה
8 סיפרת לפחות. ת: סיפרתי, באחד המקרים סיפר לי את המקרה. ש: כן, הבנתי. ת: זה נוגע ללב."
9 (פרוט' דיון עמ' 27 ש' 16-26),
- 10 וכן: "ש: מר ר', האם אתה יכול היום בפני בית המשפט הנכבד להעיד שהצוואה השלישית נשוא
11 הדיון, כשאתה ערכת אותה מול המנוח, נכון לאותו מועד הוא היה צלול, כשיר לחתום על צוואה, ידע
12 בוודאות את פרטי הצוואה, והאם חתם עליה מרצונו הטוב, לא האם החתם, האם מה שהוא אמר לך
13 לגבי הצוואה היה מרצונו הטוב והחופשי? ת: אני מאשר. חוץ מעניין החתימה שאני לא הייתי שם.
14 ש: אבל במעמד שקיבלת את הצוואה, ת: עד כמה שאני הבנתי, הבנתי שהוא אדם צלול ויודע מה
15 הוא רוצה. " (פרוט' דיון עמ' 27-28, ש' 6-38),
- 16 ברור ומובהק כי עדותו של העד ר' כולה, ולמצער עיקרה, התייחסה לתקופה שסבבה סביב עשייתן וחתימתן
17 של הצוואות, שכאמור נעשו כולן סביב שנות ה-80, בהיותו עורך דין בתחילת דרכו. .14
- 18 במכתב מיום 29.01.2002 פונה מר ר' אל הבוררים בשם מרשו ו', ומבקש התייחסותם על מנת על מנת לדעת
19 איך ליעץ למרשו בעניין פתרון הסכסוך בין האחים. בחקירה נשאל מר ר' כדלקמן: "[...] עכשיו, אז אנחנו
20 נדבר קצת מזיכרון. אני מבין שהמנוח לא היה לקוח שלך בעניינים אחרים. ת: לא. ש: לא היה. ו' עצמו היה
21 לקוח שלך בעניינים אחרים? ת: גם לא. ש: גם לא. אז ו' בא יום אחד אליך ואמר לך "אתה עורך דין חדש
22 בכפר. אבא שלי רוצה לעשות צוואה. תבוא אליו הביתה". הלכת ועשית. ת: זה נכון, דווקא אני חיפשתי
23 תיקים...".
- 24 להבנתי, השאלה בחקירה הנגדית התייחסה לשאלת הייצוג עובר לעריכת הצוואות, כאשר היה מר ר' עורך דין .15
25 צעיר, אז נשאל האם קודם לעריכת הצוואות ייצג את המנוח או את ו', ולשאלה זו השיב בשלילה. מסקנה זו
26 עולה מתוך פרוטוקול הדיון עצמו: "ש: פתחת משרד בנהריה. ת: כן. ש: ובכפר... ת: זה לא חייב להיות
27 מייד אחרי שסיימת. לא, ש: כן. ובכפר... לא היה לך משרד. ת: לא היה לי משרד. [...] ש: הבנתי. אוקי.
28 עכשיו, מכיוון שלא היה לך משרד בכפר... אתה אומר, אתה זוכר, עוד שאלה לפני זה. אין לך תיק היום של
29 הלקוח הזה מלפני 40 שנה מן הסתם. ת: חיפשתי ולא מצאתי. ש: בסדר, אוקי. עכשיו, אז אנחנו נדבר קצת
30 מזיכרון. אני מבין שהמנוח לא היה לקוח שלך בעניינים אחרים. ת: לא. ש: לא היה. ו' עצמו היה לקוח שלך
31 בעניינים אחרים? ת: גם לא. ש: גם לא. אז ו' בא יום אחד אליך ואמר לך "אתה עורך דין חדש בכפר. אבא

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

- 1 שלי רוצה לעשות צוואה. תבוא אליו הביתה". הלכת ועשית. ת: זה נכון, דווקא אני חיפשתי תיקים [...].
2 (עיינו פרוטוקול דיון מיום 18.02.2021, עמ' 25-26, ש' 3-3).
- 3 מר ר' לא נשאל לגבי ייצוג ו' לאחר עריכת הצוואות. שהרי השאלה התחילה במילים "אנחנו נדבר קצת
4 מזיכרון!" וכן הוגד מר ר' "עורך דין חדש". ודוק - מר ר' לא נשאל כלל לגבי ייצוג ו' לאחר עריכת הצוואות,
5 ולבטח לא לגבי ייצוג מאוחר יותר, כ-20-15 שנים לאחר מכן.
- 6 .16. כמו כן, מושא המחלוקת בתובענה הינה צוואת אוגוסט 81, אשר לה נושאים נלווים לרבות הצוואות הקודמות,
7 המנוח עצמו, הנסיבות שסבבו סביב החתימה על הצוואה המדוברת, מעורבותו של ו' וכן חלוקת העיזבון
8 וההסכמות אליהן הגיעו האחים (עיינו לדוגמא עמ' 23, ש' 25-29, "ש: אמרת שידעת על הסכם חלוקה שעשו
9 הצדדים, שלושת האחים, בשנת 1995. כן? ת: 95? ש: כן. ת: כן. ידעתי על קיום הסכם כזה"). מר ר' נשאל
10 לגבי "עניינים אחרים", אך מה הם בדיוק אותם עניינים אחרים? האם הסכם העיזבון הינו עניין אחר? מכל
11 מקום, להבנתי שאלת הייצוג התייחסה לשנות ה-80, עובר לעריכת הצוואות, ראו האמור בסעיף 15 לעיל.
12 ואזכיר כי פסק הדין קמא עולה כי טיעוניו המשפטיים של המנוח ס' הקשורים למר ר' היו ביחס לפגמים
13 הצורניים בצוואה, לפגמים המהותיים בצוואה ולהשפעה בלתי הוגנת.
- 14 .17. מכל האמור לעיל, אני בדעה כי אין בראיות שצירופן מתבקש כדי להשליך על משקל עדותו של מר ר' ו/או
15 מהימנותו כפי שהתרשם בית משפא קמא באופן ישיר ממנו. אדגיש כי חקירתו של מר ר' התמקדה ביחס
16 לעריכת הצוואות, חתימתן, מצבו ורצונו של המנוח, מעורבותו של ו' ועוד, ביחס לשנות ה-80, תקופה שקדמה
17 שנים רבות לפרוץ הסכסוך בין האחים באשר לחלוקת העיזבון ו/או שאלת הייצוג שהייתה בשנת 2002.
18 להשקפתי אין להתיר צירוף הראיות שכן אין בהן כדי להעיד כי מר ר' הוא בגדר "עד מוטה שיש לו עניין מובהק
19 במשפט", ויותר מכל, אין הן נחוצות כדי למנוע עיוות דין, אין בהן פוטנציאל לתרומה משמעותית לצורך חקר
20 האמת וצירופן עלול להכביד ולסרב להליך שלא לצורך.
- 21 .18. סוף דבר, כחברי האב"ד אני סבורה שהנטל מונח על כתפי ו', ולפיכך התיק יוחזר לערכאה המבררת להשלים
22 מלאכתה האם צוואת אוגוסט 81 "משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה". לא יותר צירופן של
23 הראיות החדשות, שכן אין בהן כדי להשפיע על תוצאות ההכרעה ואין בהן כדי למנוע עיוות דין.

השופט אריה נאמן:

אני מצטרף לחוות דעתו של חברי, השופט חננאל שרעבי, גם בסוגיית הראיות הנוספות.

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 51377-12-23 מ. ע נ' מ. ע (המנוח) ואח'
עמ"ש 53261-12-23 עזבון המנוח מ. ע נ' ו. ע ואח'

סיכום הדברים

לאור כל האמור לעיל הוחלט כמפורט בסעיף 64 לחוות דעתו של השופט שרעבי, כדלקמן:

א. לקבל פה אחד הערעורים בחלקם, באופן שייקבע כי קביעות בית המשפט בפסק הדין בפרקים הבאים (כפי שמופיעים בפסק הדין) יבוטלו, ועניינם יוכרע בשנית על ידי בית המשפט כשהפעם נקודת המוצא היא שנטל השכנוע מוטל על ו':

פסלות הצוואה מחמת פגמים צורניים;

כשרות המצווה (המנוח) לצוות;

מעורבות – נטילת (ו') חלק בעריכת הצוואה;

השפעה בלתי הוגנת.

ב. ברוב דעות להורות – כי הראיות החדשות יוגשו לבית משפט קמא, שיחליט, לאחר קבלת עמדות הצדדים, אם להעיד את ר' בשנית לגביהן, יעריך מהימנותו בשנית ויקבע ממצאיו בנושאים דלעיל (המפורטים בס"ק א)) גם לנוכח ממצאיו בראיות הנוספות.

ג. לחייב את המשיב ו' בשני הערעורים בהוצאות המערערים בערעורם בסכום של 8000 ₪ לכל צד מערער (סך הכל 16,000 ₪), שישולמו תוך 30 ימים מיום מתן פסק דין זה, שאם לא כן יישא הסכום הפרשי הצמדה וריבית כדין עד ליום התשלום המלא בפועל.

ד. ערבון שהפקיד כל אחד מהמערערים בערעורו, יוחזר לידיו באמצעות בא כוחו.

פסק דין זה מותר לפרסום תוך השמטת שמות הצדדים וכל פרט מזהה אחר.

ניתן היום, י"א תמוז תשפ"ד, 17 יולי 2024, בהעדר הצדדים.

א. נאמן, שופט

א. אלון, שופטת

ח. שרעבי, שופט
אב"ד